

**Univerzita Karlova v Praze**

**Filozofická fakulta**

Ústav románských studií

# **Bakalářská práce**

Venuše Kverková

**Dubitativ ve španělštině a jeho české protějšky**

Dubitative in Spanish and Its Czech Respondents

## **Poděkování**

Touto cestou bych chtěla poděkovat své vedoucí práce, PhDr. Daně Kratochvílové, Ph.D., za odborné vedení a vřelý přístup. Osobní poděkování bych ráda věnovala svému partnerovi a ostatním členům rodiny za morální podporu při psaní této práce.

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 16. května 2022

Venuše Kverková

## **Abstrakt v českém jazyce**

### **Dubitativ ve španělštině a jeho české protějšky**

Tato práce se zabývá dubitativem ve španělštině a jeho českými protějšky. Je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části charakterizujeme modální význam potenciální probabilitivní a jeho výrazové prostředky ve španělštině a češtině. Dále se zabýváme modálním významem tázacím a uvádíme, jakým způsobem je vnímán dubitativ ve španělské a české tradici. Zároveň stanovujeme přístup, jakým na něj v této práci nahlížíme. Praktická část je věnována korpusové analýze využívající paralelní korpus *InterCorp*. Cílem naší analýzy je zjistit, jaké české protějšky nejčastěji odpovídají španělskému dubitativu.

### **Klíčová slova**

dubitativ, probabilitiv, epistémická modalita, otázka, španělština

## **Abstract in English**

### **Dubitative in Spanish and Its Czech Respondents**

This bachelor thesis deals with the theme of dubitative in Spanish and its Czech respondents. It is divided into two parts: theoretical and analytical. The theoretical part pursues modal meaning potential probabilitive and discusses its ways of expression in both Spanish and Czech language. Then, it focuses on modal meaning interrogative and describes how dubitative is perceived by Spanish and Czech linguistic tradition. Furthermore, it determines our approach on dubitative. The analytical part is devoted to corpus analysis based on the parallel corpus *InterCorp*. The objective of this analysis is to identify the most frequent Czech respondents of dubitative in Spanish.

### **Keywords**

dubitative, probabilitive, epistemic modality, question, Spanish

## Obsah

Obsah .....	5
Úvod.....	10
1. Modalita.....	11
1.1 Modalita v pojetí Bohumila Zavadila a F. R. Palmera .....	11
2. Vyjadřování pravděpodobnosti ve španělštině .....	13
2.1 Modální význam potenciální probabilitivní.....	13
2.2 Španělské morfologické prostředky pro vyjadřování pravděpodobnosti	13
2.2.1 Modální užití paradigm HABLARÉ a HABRÉ HABLADO .....	13
2.2.2 Modální užití paradigm HABLARÍA a HABRÍA HABLADO .....	15
2.2.3 Shrnutí k morfologickým prostředkům.....	16
2.3 Španělské lexikální prostředky pro vyjádření pravděpodobnosti .....	17
2.3.1 <i>Adverbios de duda</i> .....	17
2.3.2 Modální perifráze.....	17
2.3.3 Shrnutí k lexikálním prostředkům .....	18
3. Vyjadřování pravděpodobnosti v češtině.....	19
3.1 České morfologické prostředky pravděpodobnostní modalitý .....	19
3.1.1 Epistémická funkce futura .....	19
3.1.2 Kondicionál.....	20
3.1.3 Ke slovesnému vidu v češtině.....	20
3.2 České lexikální prostředky pravděpodobnostní modalitý.....	20
3.2.1 Jistotní predikáty .....	20
3.2.2 Modální (postojové) částice.....	21
3.2.3 Modální slovesa .....	22
3.2.4 Shrnutí.....	22
4. Dubitativ .....	23
4.1 MV tázací.....	23
4.2 Termín dubitativ ve španělské tradici .....	23
4.3 Termín dubitativ v české tradici .....	25
4.3.1 Otázky dubitativně podivové .....	26
4.3.2 Otázky dubitativně ověřovací .....	26
4.3.3 Otázky dubitativně pravděpodobnostní .....	27

4.3.4	Otázky dubitativně apelové .....	27
4.3.5	Otázky dubitativně výčítkové .....	27
4.3.6	Otázky dubitativně zjišťovací .....	27
4.3.7	Otázky reflexivně-dubitativní .....	28
4.4	Řečnické otázky ve španělské a české tradici .....	28
4.4.1	České asertivní (řečnické) otázky .....	29
4.4.2	Oraciones interrogativas retóricas .....	29
5.	Korpusová analýza .....	30
5.1	Popis použitého korpusu .....	30
6.	České protějšky dubitativního užití paradigmatu HABLARÉ v přímých otázkách .....	31
6.1	Výsledky korpusové analýzy – základní typy překladu dubitativu .....	33
6.2	Překlad morfologickým prostředkem či modálním slovesem .....	34
6.2.1	Dubitativní význam v češtině vyjádřen morfologicky a modálním slovesem .....	35
6.2.2	Překlad dokonavým videm .....	36
6.2.3	Překlad časem přítomným, minulým a infinitivem .....	37
6.3	Překlad lexikálním prostředkem .....	39
6.4	Kombinace lexikálního a morfologického prostředku s dubitativním významem .....	41
6.5	Specifické způsoby vyjádření dubitativu .....	44
6.6	Závěry k analýze českých protějšků dubitativního užití paradigmatu HABLARÉ v přímých otázkách .....	44
7.	České protějšky dubitativního užití paradigmatu HABLARÉ v nepřímých otázkách .....	46
7.1	Výsledky korpusové analýzy – základní typy překladu dubitativu .....	46
7.2	Překlad morfologickým prostředkem či modálním slovesem .....	47
7.2.1	Překlad časem přítomným a minulým .....	47
7.2.2	Dubitativní význam v češtině vyjádřen morfologicky a modálním slovesem .....	48
7.2.3	Překlad dokonavým videm .....	49
7.3	Překlad lexikálním prostředkem .....	50
7.4	Specifické způsoby vyjádření dubitativu .....	50

7.5	Uvozovací věty nepřímých otázek paradigmatu HABLARÉ.....	51
7.6	Závěry k analýze českých protějšků dubitativního užití paradigmatu HABLARÉ v nepřímých otázkách .....	51
8.	České protějšky dubitativního užití paradigmatu HABRÉ HABLADO v přímých otázkách .....	53
8.1	Výsledky korpusové analýzy – základní typy překladu dubitativu .....	53
8.2	Překlad morfologickým prostředkem či modálním slovesem .....	54
8.2.1	Překlad časem minulým a přítomným .....	54
8.2.2	Dubitativní význam v češtině vyjádřen morfologicky a modálním slovesem .....	56
8.3	Překlad lexikálním prostředkem .....	57
8.4	Závěry k analýze českých protějšků dubitativního užití paradigmatu HABRÉ HABLADO v přímých otázkách.....	58
9.	České protějšky dubitativního užití paradigmatu HABRÉ HABLADO v nepřímých otázkách .....	59
9.1	Výsledky korpusové analýzy – základní typy překladu dubitativu .....	59
9.1.1	Překlad časem minulým a přítomným .....	59
9.1.2	Překlad lexikálním prostředkem .....	60
9.2	Uvozovací věty nepřímých otázek paradigmatu HABRÉ HABLADO...	61
4. 5.	Závěry k analýze českých protějšků dubitativního užití paradigmatu HABRÉ HABLADO v nepřímých otázkách.....	61
10.	Zpětná analýza - Španělské protějšky nejfrekventovanějších českých lexikálních výrazů užitých v dubitativních otázkách.....	62
10.1	Souhrnná tabulka nejčastějších způsobu překladu českých dubitativních otázek do španělštiny .....	63
10.2	Morfologické kategorie.....	64
10.2.1	Dubitativní užití tvarů probabilitivu.....	64
10.2.2	Překlad časem přítomným či minulými časy bez vyjádření dubitativního významu .....	66
10.2.3	Dubitativní význam ve španělštině vyjádřen španělskou modální perifrází .....	67
10.3	Překlad lexikálním prostředkem .....	68

10.4	Kombinace lexikálního prostředku a španělské modální perifráze s dubitativním významem .....	70
11.	Závěr .....	72
	Resumé v českém jazyce.....	75
	Resumen en español.....	77
	Seznam použité literatury.....	79

## **Seznam použitých zkratk**

NGLE = *Nueva gramática de la lengua española*

MČ = *Mluvnice češtiny*

MV = modální význam

RAE = *Real Academia Española*, Španělská královská akademie

ČNK = Český národní korpus

## Úvod

Tato práce se zabývá dubitativem ve španělštině a jeho českými protějšky. V první části práce se budeme zabývat modalitou a modálními významy Bohumila Zavadila, jak jsou uvedené v jeho publikaci *Kategorie modality* (1980), a zmíníme také interpretaci Franka Roberta Palmera. Poté se budeme věnovat modálnímu významu potenciálnímu probabilitivnímu a prostředkům pro vyjádření pravděpodobnosti v češtině a španělštině, které v práci dělíme na morfologické a lexikální. V rámci španělštiny budeme vycházet především z publikace *Nueva gramática de la lengua española* (zkr. *NGLE*, 2009) od Španělské královské akademie (*Real Academia Española*, zkr. *RAE*) a *Mluvnice současné španělštiny* (2010) od autorů Zavadila – Čermáka. V souvislosti s češtinou budeme čerpat z *Akademické gramatiky spisovné češtiny* (2013) od Štíchy et al., *Mluvnice češtiny 2* (1986) a *Mluvnice současné češtiny* od Cvrčka. Dalším pro tuto práci významným tématem, kterým se budeme zabývat, je modální význam tázací. Definujeme si, jaké základní typy tázacích vět španělština a čeština rozlišují, a posléze se zaměříme na to, jakým způsobem na dubitativ nahlíží španělská tradice, přičemž budeme primárně čerpat z již zmíněné *NGLE* (2009). Jak pojem dubitativ vnímá česká tradice, budeme konzultovat s výše uvedenými publikacemi, zejména s *Mluvnici češtiny 3* (1987). Stěžejním pro nás v této práci bude přístup Kratochvílové (2014), která ve své dizertační práci vymezuje funkci dubitativu. S tématem dubitativu souvisí pojem řečnická otázka, kterým se v závěru teoretické části také zabýváme.

Praktická část práce je věnována korpusové analýze. Pro tento účel byl zvolen paralelní korpus *InterCorp*, konkrétně jeho španělská a česká část, přičemž naším cílem bylo zjistit, jaké české konstrukce odpovídají nejčastěji španělským přímým a nepřímým dubitativním větám s paradigmaty *HABLARÉ* a *HABRÉ HABLADO*. Závěrečnou zpětnou analýzou, která byla rovněž uskutečněna na korpusu *InterCorp* pak ověřujeme, zda je dubitativ, jakožto morfologické vyjádření MV potenciálního probabilitivního v prostředí MV tázacího, nejčastějším španělským protějškem nejfrekventovanějších českých lexikálních výrazů užitých v dubitativních větách, případně jaké další španělské konstrukce těmto výrazům odpovídají.

Vzhledem k tomu, že oba zmíněné jazyky patří do jiné jazykové rodiny a že oba jazyky vyjadřují pravděpodobnost jinými výrazovými prostředky, předpokládáme, že typologie českých protějšků španělských dubitativních vět bude velmi různorodá.

## 1. Modalita

V teoretické části se nejprve budeme věnovat pojmům modus a modalita. Budeme vycházet především z teorie Bohumila Zavadila a jeho modálních významů, následně zmíníme interpretaci Franka Roberta Palmera a jeho členění modalita.

### 1.1 Modalita v pojetí Bohumila Zavadila a F. R. Palmera

Zavadil (1980, s. 26) vnímá modalitu jako „psychicky motivovaný a jazykovými prostředky vyjádřený způsob platnosti odpovědi“. Termínem modus potom rozumí „funkci spočívající v morfologickém vyjádření určitého modálního významu“ (Zavadil – Čermák, 2010, s. 251).

Zavadil pracuje s několika základními typy modálních významů, přičemž mezi primární řadí MV oznamovací, MV tázací, MV volní a MV hodnotící. Modální význam oznamovací charakterizuje obsah výpovědi jako konstatovanou existenci, modální význam tázací charakterizuje obsah výpovědi jako předmět výzvy k potvrzení nebo vyvrácení informace, modální význam charakterizuje obsah výpovědi jako předmět vůle pojaté subjektivně (rozkaz, přání, úmysl) nebo objektivně (nutnost). Modální význam hodnotící charakterizuje obsah výpovědi jako předmět více nebo méně citového hodnocení. (Zavadil, 1980, s. 23-24). Sekundárními modálními významy pak jsou MV reálný, který charakterizuje obsah výpovědi jako shodný se skutečností a MV potenciální, který charakterizuje obsah výpovědi jako imaginární (Zavadil – Čermák, 2010, s. 249).

Palmer (1986, s. 51) ve své práci zmiňuje dvě modální kategorie, tj. modalita epistémická a modalita deontická. První z těchto dvou vyjadřuje míru (ne)jistoty, kterou mluvčí disponuje v souvislosti s pravdivostí svého tvrzení. Oblast deontické modalita je naopak spjatá s vyjádřením vůle a osobním hodnocením mluvčího (Palmer, 1986, s. 51). Na rozdíl od Zavadilových modálních významů prezentuje Palmer několik podtypů epistémické a deontické modalita. Tuto skutečnost (spolu s konkrétními příklady) zachycuje následující seznam:

#### **Epistémická modalita:**

Deklarativ: *Trabaja.*

Úsudek: *Tal vez trabaje. / Trabajará. / Puede estar trabajando. / Creo que trabaja. / No creo que trabaje.*

Interrogativ: *¿Trabaja?*

**Deontická modalita:**

Direktiv: *Tienes que trabajar. / Debes trabajar.*

Imperativ: *¡Trabaja!*

Komisiv: *Te prometo que mañana trabajarás.*

Volitiv: *Quiero que trabajes.*

Evaluativ: *Me alegro de que trabajes.*

(Převzato z: Kratochvílová, 2014, s. 20.)

Kratochvílová (2014, s. 20) ve své dizertační práci vyzdvihuje v souvislosti s Palmerovou interpretací zejména její univerzálnost, zároveň však poukazuje na její nedostatky, např. tendenci problematiku modality zjednodušovat. Výše uvedené příklady jsou převzaty z autorčiny práce.

Vzhledem k tomu, že se v naší práci budeme věnovat především MV tázacímu a MV potenciálnímu probabilitivnímu, je předmětem našeho zájmu v rámci Palmerovy klasifikace epistémická modalita, konkrétně Interogativ a Úsudek.

## 2. Vyjadřování pravděpodobnosti ve španělštině

V této kapitole se budeme nejdříve zabývat MV potenciálním probabilitivním z koncepce Bohumila Zavadila. Následně charakterizujeme morfologické a lexikální prostředky pro vyjádření pravděpodobnosti ve španělštině, které budou relevantní pro praktickou část naší práce, přičemž budeme vycházet především z *Nueva gramática de la lengua española* od RAE. Dále uvedeme i pohled jiných autorů na danou problematiku. Jsou jimi např. Alarcos Llorach, Rojo, Gili Gaya či Escandell-Vidal.

### 2.1 Modální význam potenciální probabilitivní

V rámci modálního významu potenciálního vyčleňuje Zavadil – Čermák modální význam probabilitivní (2010, s. 251), který pro nás v této práci bude, spolu s modálním významem tázacím, stěžejní. MV probabilitivní charakterizuje slovesný děj jako domnělý nebo pravděpodobně realizovaný. Tento MV je autory řazen k modům, které existují parazitně, protože si vypůjčují výrazové prostředky od jiných MV. V případě MV probabilitivního je dotčeným modem indikativ (Zavadil – Čermák, 2010, s. 251). Autoři uvádějí příkladové věty pro všechny temporální významy probabilitivu, které od nich pro ilustraci přejímáme:

- (1) En este momento Juan ya **estará** en casa. = probabilitiv přítomnosti
  - (2) Juan **habrá estado** solo todo el día. = probabilitiv antepřítomnosti
  - (3) Juan **estaría** solo todo el día. = probabilitiv minulosti
  - (4) Juan **habría estado** solo todo el día. = probabilitiv prominulosti
- (Převzato z: Zavadil – Čermák, 2010, s. 251.)

### 2.2 Španělské morfologické prostředky pro vyjadřování pravděpodobnosti

V této podkapitole se zaměříme na morfologické prostředky, které slouží pro vyjádření pravděpodobnosti ve španělštině a jsou pro naši práci podstatné.

#### 2.2.1 Modální užití paradigm HABLARÉ a HABRÉ HABLADO

*Nueva gramática de la lengua española* od Španělské královské akademie (RAE) v souvislosti s modální funkcí paradigm HABLARÉ a HABRÉ HABLADO uvádí tři platné termíny: *futuro de conjetura*, *futuro de probabilidad*, *futuro epistémico*. Jejich význam definuje jako domněnku ze strany mluvčího vztahující se k přítomnosti (RAE, 2009, s. 2811). Jako příklad uvádí následující větu:

- (5) **Serán** las ocho. (= Probablemente son las ocho. / Deben de ser las ocho.)  
(Převzato z: RAE, 2009, s. 2811.)

RAE následně představuje celkem tři způsoby, kterými je možné toto užití probabilitivu parafrázovat. Prvním z nich je užití příslovcí vyjadřujících míru pravděpodobnosti (španělsky *adverbios de probabilidad*) jako jsou *probablemente*, *posiblemente*, *seguramente*, druhým způsobem je pomocí příslovcí vyjadřujících pochybnost (španělsky *adverbios de duda*) např. *tal vez*, *quizá*, *a lo mejor* (RAE, 2009, s. 2811). Poslední uvedenou možností parafráze modálního užití budoucího času, kterou RAE prezentuje jako vyhovující, je parafráze prostřednictvím modálních perifrází (2009, s. 2811). Tuto skutečnost zobrazují příkladové věty:

- (6) **Sabrás** que ya no vivo aquí (= **Probablemente** sepas que ya no vivo aquí.)  
(7) **Estarán** en la cafetería. (= **Tal vez** están en la cafetería.)  
(8) **Estará ocupado**. (= **Debe de** estar ocupado)  
(Převzato z: RAE, 2009, s. 2811.)

RAE se k užití epistémické funkce futura a kondicionálu v záporu nevyjadřuje, ovšem Laca (2016, s. 16) konstatuje, že to není možné. Viz následující věta:

- (9) \***No habrá entrado** por ahí.  
(Převzato z: Laca, 2016, s. 16.)

Podobně jako RAE na problematiku nahlíží i Gili Gaya (1971, s. 165-166), který modální užití paradigmatu HABLARÉ nazývá *futuro de probabilidad* a modální užití paradigmatu HABRÉ HABLADO jako *antefuturo de probabilidad*. Slouží podle něj k vyjádření domněnky<sup>1</sup> a nerozhodnosti a liší se v čase, ke kterému odkazují: *futuro de probabilidad* odkazuje k přítomnosti, zatímco *antefuturo de probabilidad* odkazuje do minulosti (přesně řečeno k *pretérito perfecto*). Dále konstatuje, že v určitých situacích tyto tvary futura mohou nabývat i významu přípustkového: *Fulano es un sabio, - Lo será; sin embargo, se ha equivocado algunas veces* (Gili Gaya, 1971, s. 165-166).

Alarcos Llorach (1995, s. 154) zastává odlišný přístup a uvádí tři modální kategorie: *indicativo*, *condicionado* a *subjuntivo*. Pro naši práci je důležitá skupina *condicionado*, kterou autor nazývá také *potencial*. Řadí sem tvary futura CANTARÁS a kondicionálu

---

<sup>1</sup> Gili y Gaya zde uvádí synonymní termíny *suposición* a *conjetura*, které se do češtiny překládají stejně, tedy jako „domněnka“ či „dohad“. Používáme tedy pouze termín „domněnka“.

CANTARÍAS (v naší interpretaci tedy paradigmata HABLARÉ a HABLARÍA). Od přístupu Gili y Gayi se liší ve skutečnosti, že do jedné kategorie řadí všechna užití těchto paradigmata a pro jejich probabilitivní význam nezavádí žádný termín, nicméně kromě obvyklého užití pro vyjádření následnosti slovesného děje zmiňuje jejich možnou modální interpretaci, sloužící k vyjádření pravděpodobnosti (1995, s. 154-155).

Dalším autorem, který ve svém díle zmiňuje problematiku futura je Guillermo Rojo. Ten rozlišuje mezi významem přímým (španělsky *valor recto*) a významem dislokovaným (španělsky *valor dislocado*) (1974, s. 90). Význam přímý orientuje slovesný děj k okamžiku promluvy, zatímco význam dislokovaný označuje za druhotný, tedy odvozený od původního. Řadí k němu právě epistémické užití futura a kondicionálu (1974, s. 111-113).

Rovněž uvádíme specifický pohled autorky Escandell-Vidal, která se ve svých dílech opěťovaně zabývá významy futura. Ve své práci poukazuje na pozoruhodné množství významů či funkcí, kterými futuro (nejen) ve španělštině disponuje. Uvádí, že gramatiky často mluví např. o významu modálním či obligatorním, možnosti vyjádření přípustky apod., a často nahlíží na epistémické futurum jako na sekundární, odvozený či dislokovaný význam futura (2010, s. 10). Autorka se od výše představených autorů liší v tom, že nabízí netradiční pohled na problematiku futura. Podle jejího soudu lze poskytnout jednotnou definici významu budoucího času: futuro nemá z hlediska sémantiky význam časový či modální, nýbrž význam evidenciální; budoucí čas sám o sobě značí, že se prostřednictvím jeho funkce odkazuje na stav věcí zakládající se pouze na vnitřním procesu mluvčího (Escandell-Vidal, 2010, s. 31).

Pro naši práci je zásadní skutečnost, že je možné užít tato paradigmata v tázacích větách (RAE, 2009, s. 2811), viz Kapitola 4.2.

### **2.2.2 Modální užití paradigmata HABLARÍA a HABRÍA HABLADO**

Pro modální funkci paradigmata HABLARÍA a HABRÍA HABLADO uvádí RAE podobně jako u futura tři termíny: *condicional de conjetura*, *condicional de probabilidad* a *condicional epistémico*. Největší rozdíl spočívá ve skutečnosti, že na rozdíl od HABLARÉ odkazují tato paradigmata do minulosti (2009, s. 2826). Podobně jako u probabilitivního užití paradigmata HABLARÉ a HABRÉ HABLADO, je možné parafrázovat tyto konstrukce za pomoci příslovcí *probablemente*, *posiblemente*, *seguramente* a *pretérita imperfecta*, případně pomocí španělské modální perifráze *poder* v imperfektu se slovesem v infinitivu (RAE, 2009, s. 2826-2828). Viz následující věty:

(10) **Serían** las diez. (= **Probablemente eran** las diez.)

(11) **Tendría** entonces treinta años. (= **Podía tener** entonces treinta años.)

(Převzato z: RAE, 2009, s. 2827.)

Je třeba poznamenat, že na rozdíl od kapitoly zaměřené na epistémické užití paradigmát HABLARÉ a HABRÉ HABLADO se Španělská královská akademie nevyjadřuje k užití paradigmát HABLARÍA a HABRÍA HABLADO v tázacích větách. V kapitole 23.15k pouze v souvislosti s možností parafráze paradigmátu HABLARÍA pomocí „pudo HABLAR“ uvádí jako příklad následující tázací větu:

(12) ¿Cuántos años **viviría** ese señor con los miles de pesos que él gastó en el viaje a París?

(Medina, D., *Cosas*).

(Převzato z: RAE, 2009, s. 2827.)

Vatrican (2021, s. 14) zastává názor, že epistémické užití kondicionálu vyjadřuje tzv. nutnostní modalitu (španělsky *modalidad de necesidad*). Konstatuje, že epistémická funkce tvarů kondicionálu vyjadřuje, že od určitého okamžiku v minulosti, s přihlédnutím ke všem důkazům, které mluvčí měl, bylo nutné, aby daná situace nastala (Vatrican, 2021, s. 15). Dodává ovšem, že v tázacích větách tento význam mizí a vyjadřují pouze pravděpodobnost. Není tedy možné je nahradit příslovcem *necesariamente*, nýbrž pouze slovesem *poder* v imperfektu. Užití tzv. *adverbios de probabilidad* (viz Kapitola 2.2.1) označuje Vatrican za redundantní (2021, s. 14).

### 2.2.3 Shrnutí k morfologickým prostředkům

V předchozích podkapitolách jsme si uvedli, jakými morfologickými prostředky španělština vyjadřuje MV potenciální probabilitivní. Viděli jsme, že pro vyjádření pravděpodobnosti v přítomnosti (a *pretérito perfecto*) užívá španělština paradigmát HABLARÉ a HABRÉ HABLADO, zatímco pro vyjádření pravděpodobnosti v minulosti paradigmát HABLARÍA a HABRÍA HABLADO.

Je důležité poznamenat, že se postoj RAE v tomto případě zásadně liší od postoje Zavadila (1980, s. 92), ten vnímá probabilitiv jako samostatný modus, kdežto RAE jako přenesené použití budoucího času a kondicionálu (2009, s. 2811).

Rovněž podotýkáme, že vzhledem k nesčetnému množství funkcí, které vyjadřuje paradigma HABLARÍA, a faktorů, které je třeba vzít v potaz (problematika časové souslednosti, velké množství šumů, obtížnost identifikovat dubitativní funkci) jsme se ho

spolu s paradigmatem HABRÍA HABLADO rozhodli z praktické části vyřadit a zaměřili jsme se pouze na užití HABLARÍA a HABRÍA HABLADO v přímých a nepřímých dubitativních otázkách.

## 2.3 Španělské lexikální prostředky pro vyjádření pravděpodobnosti

V této podkapitole stručně představíme některé lexikální výrazy, kterými je možné vyjádřit pravděpodobnost ve španělštině a které pro nás budou relevantní v praktické části této práce.

### 2.3.1 *Adverbios de duda*

RAE uvádí, že dubitativní příslovce (španělsky *adverbios de duda*) mají epistémickou funkci, vyjadřují totiž možnost, že daná situace může nastat (2009, s. 3706). Řadí se mezi ně: *quizá(s), tal vez, a lo mejor / a la mejor, acaso, lo mismo, igual*, a další. Použití výše uvedených adverbii v kombinaci s modální funkcí futura nepovažuje RAE za agramatické, pouze jako nadbytečné (2009, s. 2814). Uvádí následující příklad:

(13) Usted **a lo mejor creerá** que yo estoy, ideológicamente, un tanto atrasado por mi vida en provincias (Henríquez Grateaux, *Disapratario*).

(Převzato z: RAE, 2009, s. 2814.)

Zavadil – Čermák v souvislosti se španělskými modálními adverbii uvádí, že z hlediska syntaktické struktury nerozvíjejí žádný větný člen, pouze ho sémanticky zdůrazňují a navrhují tak řadit je k tzv. pragmatickým markátorům (2010, s. 198).

### 2.3.2 Modální perifráze

Španělské modální perifráze jsou tradičně řazeny mezi perifráze slovesné (španělsky *perífrasis verbales*). Ty se dělí na perifráze temporálně-aspektuální a již zmíněné perifráze modální. Prostřednictvím modálních perifrází vyjadřujeme různé typy modálních významů jako schopnost, možnost, pravděpodobnost, nutnost a povinnost (RAE, 2009, s. 3346).

Pro naši práci jsou zásadní ty perifráze, které mohou vyjádřit epistémickou funkci, tedy: *tener que* + infinitiv, *deber (de)* + infinitiv, *poder* + infinitiv a *haber de* + infinitiv (RAE, 2009, s. 3386). Ke konstrukci *deber (de)* + infinitiv RAE uvádí, že je frekventovanější užití konstrukce *deber de* + infinitiv pro vyjádření epistémického významu, zatímco konstrukce bez předložky je charakteristická pro deontickou modalitu (2009, s. 3389-3390). Zároveň

však konstatuje, že vzhledem k vzrůstajícímu splývání těchto variant, nepovažuje za nesprávné zaměňování těchto významů (RAE, 2009, s. 3390).

Gili Gaya uvádí v souvislosti s epistémickým užitím konstrukce *deber de* + infinitiv možnost parafráze pomocí slovesa *suponer*, který je možný i u probabilitivní funkce futura (1980, s. 113). Podobně jako RAE upozorňuje na zaměňování obou variant této konstrukce, ovšem dodává, že záměna funkcí těchto variant dané perifráze je přítomna již ve starších španělských textech (Gili Gaya, 1980, s. 113).

### **2.3.3 Shrnutí k lexikálním prostředkům**

V této podkapitole jsme viděli, že je možné pravděpodobnost ve španělštině vyjádřit i lexikálními prostředky, tzv. *adverbios de duda* a modálními perifrázemi. V případě dubitativních adverbií není agramatické užít je v kombinaci s morfologickými prostředky pro vyjádření pravděpodobnosti a posílit tak dubitativní odstín výpovědi, RAE to ovšem považuje za redundantní (2009, s. 2814). Výše uvedené lexikální prostředky pro nás budou relevantní ve zpětné korpusové analýze, ve které zkoumáme, jaké španělské konstrukce odpovídají v českým dubitativním otázkám. Je třeba poznamenat, že pravděpodobnost ve španělštině lze vyjádřit i jinými způsoby, např. pomocí tzv. *adverbios de probabilidad* (RAE, 2009, s. 2811), zde se ovšem zaměřujeme pouze na ty způsoby, které jsou pro nás významné z hlediska praktické části práce.

### 3. Vyjadřování pravděpodobnosti v češtině

V této kapitole zmíníme prostředky, které se používají pro vyjádření pravděpodobnosti v češtině. Podobně jako v kapitole předchozí představíme, jaké morfologické a lexikální prostředky jsou k tomuto účelu využívány. Čerpat budeme především z *Akademické gramatiky spisovné češtiny* (2013) a *Mluvnice češtiny 2* (1986).

Je důležité poznamenat, ve spojitosti s vyjadřováním pravděpodobnosti uvádějí tato díla pojem jistotní modalita, *MČ 2* uznává rovněž název pravděpodobnostní modalita (1986, s. 170). Tu definují jako „soubor jazykových prostředků, jimiž se v rámci komunikační funkce sdělovací vyjadřuje míra jistoty mluvčího o sdělovaném obsahu“ (Štícha et al., 2013, s. 776). Jako její centrální prostředky, které se používají pro vyjádření různých stupňů (ne)jistoty obsahu výpovědi, označuje jistotní predikáty, částice, modální slovesa a futurum (Štícha et al., 2013, s. 776). Komárek et al. uvádějí jako morfologický prostředek pro vyjádření pravděpodobnosti ještě kondicionál (1986, s. 170).

#### 3.1 České morfologické prostředky pravděpodobnostní modality

V této podkapitole uvedeme morfologické prostředky, které v češtině využíváme pro vyjádření pravděpodobnosti.

##### 3.1.1 Epistémická funkce futura

Štícha et al. charakterizují futurum jako gramatický prostředek, kterým mluvčí vyjadřuje střední stupeň jistoty o pravdivosti sdělovaného obsahu (2013, s. 781). Viz následující věta:

(14) To **bude** nějaký omyl.

(Převzato z: Štícha et al., 2013, s. 781.)

Také uvádí, že futurum může být doprovázeno pravděpodobnostními částicemi, jako např. *asi*, *nejspíš*, *sotva* atd. Tuto skutečnost zobrazuje příkladová věta:

(15) „Nevíš, kde Diana teď je?“ „**Nejspíš bude** někde v lese,“ odpověděla matka.

(Převzato z: Štícha et al., 2013, s. 781.)

Cvrček definuje epistémickou funkci futura v češtině obdobně, uvádí, že budoucí čas může mezi sekundárními významy jako je výzva, výtka či žádost vyjadřovat také nejistotu o přítomném ději (2015, s. 287).

### 3.1.2 Kondicionál

Komárek et al. konstatují, že užití kondicionálu jako morfologického prostředku se řadí mezi druhotné funkce pro vyjádření jistotní modality, primárními prostředky jsou prostředky lexikální. Dodávají, že použití tohoto modu s sebou nese odstín zmírnění tvrzení (1986, s. 170).

### 3.1.3 Ke slovesnému vidu v češtině

Problematiku českého slovesného vidu zde zmiňujeme, jelikož je zásadní pro praktickou část této práce. Štícha et al. definují slovesný vid jako „vlastnost slovesa vyjadřovat různými tvary téhož slovesa jako lexikální jednotky protiklad završenosti (dokončenosti) a nezavršenosti (nedokončenosti) děje a to na bázi téhož pojmového dějového významu“ (2013, s. 441). Pro naši práci je podstatná skutečnost, že dokonavé tvary sloves nedisponují futurálními formami, a přestože mohou prostřednictvím svých přítomných forem odkazovat k budoucnosti (Štícha et al., 2013, s. 440), nemohou plnit funkci epistémického futura (Kratochvílová – Jiménez Juliá, 2021, s. 7).

## 3.2 České lexikální prostředky pravděpodobnostní modality

V této podkapitole se zaměříme na to, jaké lexikální výrazy slouží pro vyjádření pravděpodobnosti v češtině.

### 3.2.1 Jistotní predikáty

Jistotními predikáty, které Komárek et al. nazývají také jako „modální predikativa“, se mluvčí vyjadřuje o stupni (ne)jistoty jako o všeobecném názoru (Štícha et al., 2013, s. 776). Rozlišují u nich dva okruhy: 1) mluvčí se vyjadřuje o stupni (ne)jistoty jako o všeobecném názoru; 2) mluvčí se vyjadřuje o stupni (ne)jistoty jako o své osobní zkušenosti či osobním přesvědčení (Štícha et al., 2013, s. 776). V prvním případě rozeznávají tři stupně pravděpodobnosti:

- 1) Vysoký stupeň pravděpodobnosti (výrazy: *je jisté, není pochyb o tom,...*)
- 2) Střední stupeň pravděpodobnosti (výrazy: *je možné, že..*)
- 3) Nízký stupeň pravděpodobnosti (výrazy: *je nepravděpodobné, lze pochybovat o tom...*)

(Převzato z: Štícha et al., 2013, s. 776-778.)

V případě druhém opět volí podobné schéma:

- 1) Obsah je (velmi) pravděpodobný (výrazy: *jsem si jist, jsem přesvědčen...*)
  - 2) Obsah je středně pravděpodobný (výrazy: *myslím, že...*)
  - 3) Obsah je málo pravděpodobný (výrazy: *pochybuji, že...*)
- (Převzato z: Štícha et al., 2013, s. 776-778.)

### 3.2.2 Modální (postojové) částice

Jako jedním z nejfrekventovanějších lexikálních prostředků pro vyjádření pravděpodobnosti uvádějí Štícha et al. modální částice (2013, s. 779). Rozlišují u nich mezi částicemi užívanými pro kladné tvrzení: *asi, možná, snad, třeba, nejspíš, patrně, pravděpodobně, určitě, jistě, zajisté, nepochybně, bezpochyby* a částicemi užívanými pro tvrzení záporné: *sotva, stěží* (Štícha et al., 2013, s. 779). Dále uvádějí, že částice *možná* a *snad* se užívají tehdy, je-li pravděpodobnost pro mluvčího žádoucí. Částice *asi* se užívá v situacích, kdy mluvčí nevyjadřuje přání či naději, že je sdělovaný obsah platný (Štícha et al., 2013, s. 779). Dále autoři uvádějí, že mnohdy dochází ke kombinování partikulí, a to pro zesílení účinku sdělení nebo v důsledku kombinace různých modalitních odstínů (2013, s. 780):

(16) **Pravděpodobně asi** nebudu moci z veřejného života úplně odejít a moje povaha by mi to ani nedovolila.

(Převzato z: Štícha et al., 2013, s. 780.)

Cvrček uvádí odlišný způsob dělení postojových částic. Tyto partikule dělí na tři typy: faktuální (veritativní), volní (voluntativní) a výrazové (expresivní) (2015, s. 349-350).

Faktuální částice, vyjadřují vztah mluvčího ke skutečnosti vyjádřené výpovědi z hlediska stupně její platnosti a řadí mezi ně bohatou škálu částic, vyjadřující různé stupně pravděpodobnosti, ověření, pochybnosti apod. (Cvrček, 2015, s. 349). Příkladem je např. *asi, doopravdy* nebo *eventuálně*. Částice volní pak podle autora vyjadřují projev vůle mluvčího a řadí mezi ně ty, které vyjadřují rozkaz, přání, radu či například lhostejnost. Jako příklad uvádí například partikuli *dejme tomu* (Cvrček, 2015, s. 350). Poslední kategorii tvoří výrazové částice, které vyjadřují postoj mluvčího k obsahu výpovědi. Vyjadřovat mohou zaujetí, zdrženlivost a také je možné je využít k referenci k předchozímu kontextu, například pomocí částice *zkrátka* (Cvrček, 2015, s. 350).

Komárek et al. nazývají námi analyzovaný druh částic jako částice modalitní a dělí je na částice jistotní modalitní a částice modalitní voluntativní (1986, s. 233-234).

### 3.2.3 Modální slovesa

V souvislosti s vyjadřováním pravděpodobnosti zmiňují Štícha et al. modální sloveso *muset*, přičemž mluvčí tímto slovesem vyjadřuje vysoký stupeň svého subjektivního přesvědčení o platnosti výpovědi (2013, s. 780). Viz následující věta:

(17) Eva **musí** být doma.

(Převzato z: Štícha et al., 2013, s. 780.)

Výše zmíněná věta může být nahrazena jistotním predikátem:

(18) **Je velmi pravděpodobné**, že Eva je doma.

(Převzato z: Štícha et al., 2013, s. 780.)

Autoři rovněž ve spojitosti s modálním slovesem *muset* poukazují na obtížně identifikovatelný modální význam v některých případech (2013, s. 781).

Komárek et al. nahlíží na modální slovesa primárně jako na prostředek dispoziční modalit, kdy vyjadřují stupeň realizovatelnosti (nutnost, možnost, dovolení) (1986, s. 168).

### 3.2.4 Shrnutí

V této kapitole jsme se věnovali morfologickým a lexikálním prostředkům pro vyjádření pravděpodobnosti, přičemž jsme popsali situaci ve španělštině a v češtině. Ve španělském systému má silné postavení probabilitiv, tedy morfologické vyjádření MV potenciálního probabilitivního. V tomto spatřujeme zásadní rozdíl v kontrastu s češtinou; užití českého futura v epistémické funkci je možné, ovšem nejedná se o tak rozšířený jev, jako je tomu ve španělštině, čeština v rámci tzv. jistotní modalit používá především prostředků lexikálních (Komárek et al., 1986, s. 170).

Naopak v užití modálních sloves (ve španělské tradici modálních perifrází), se španělština s češtinou podobají; v obou případech užití příručky poukazují zejména na epistémickou funkci slovesa *muset* (španělsky: *deber (de)*) (RAE, 2009, s. 3386; Štícha et al., 2013, s. 780).

## 4. Dubitativ

V této kapitole se budeme nejprve zabývat modálním významem tázacím obecně, který je pro naši práci klíčový. Následně se zaměříme na to, jakým způsobem vnímá pojem dubitativ česká a španělská tradice a definujeme si také termín řečnická otázka. Na pojem dubitativ, tedy název, který nese tato práce, je nahlíženo různými způsoby, ovšem náš přístup bude vycházet z interpretace Kratochvílové.

### 4.1 MV tázací

Zavadil – Čermák definují modální význam tázací následovně: „MV tázací charakterizuje obsah výpovědi jako předmět výzvy k potvrzení nebo doplnění informace. V jeho obsahové motivaci se prolíná složka rozumová se složkou volní“ (2010, s. 249). V souvislosti s MV tázacím je podstatné zmínit, že nedisponuje vlastním slovesným způsobem, a v mluveném projevu je vyjádřen užitím suprasegmentálních prostředků (Zavadil, 1980, s. 140). Z hlediska struktury písemného projevu je pro španělské přímé tázací věty charakteristické, že jsou uvozeny pomocí tzv. *signo de interrogación de apertura* (¿) a obdobně jako v jiných jazycích zakončeny pomocí tzv. *signo de interrogación de cierre* (?) (RAE, 2009, s. 4907).

Španělská královská akademie dělí tázací věty na dva základní typy: přímé (španělsky *las oraciones interrogativas directas*) a nepřímé (španělsky *las oraciones interrogativas indirectas*), které jsou ve španělské tradici považovány jako varianta vedlejších vět podmětných. Přímé tázací věty pak rozlišuje na *oraciones interrogativas totales* (nebo také *disyuntivas*) a *oraciones interrogativas parciales* (nebo také *pronominales*) (2009, s. 4906).

MV tázací může také plnit ilokuční funkci: *¿Me espresas un momento?*, kdy se mluvčí snaží působit na recipientovo chování (Zavadil – Čermák, 2010, s. 423).

Dodáváme, že z pragmatických markátorů je pro MV tázací charakteristický markátor *¿Es que?* (Zavadil – Čermák, 2010, s. 407).

### 4.2 Termín dubitativ ve španělské tradici

Nejprve si uvedeme, jakým způsobem komentuje termín dubitativ Španělská královská akademie. Ta pod název „dubitativní otázky“ řadí *las interrogativas indirectas totales*, kterým ovšem náleží především termín *oraciones interrogativas disyuntivas*, jelikož se v nich obvykle dává na výběr mezi dvěma možnostmi a nemusí tedy nutně vyjadřovat pochybnost

mluvčího (2009, s. 5065). Dělí se na dva typy: *interrogativas de sí o no* a *interrogativas alternativas* (RAE, 2009, s. 5065). Následující věta zobrazuje první typ otázek:

(19) No sé si vendrá el cartero o no.

(Převzato z: RAE, 2009, s. 5065.)

RAE uvádí příklad i pro tzv. *interrogativas alternativas*:

(20) ¿Prefieres este libro o el otro?

(Převzato z: RAE, 2009, s. 4906.)

Je nutné poznamenat, že způsob, jakým nahlíží RAE na pojem dubitativ, se zásadně liší od přístupu, který budeme zastávat v rámci této práce, především v její praktické části. Pro naši práci je směrodatný přístup Kratochvílové, která dubitativ vnímá jako realizaci probabilitivního užití paradigmát HABLARÉ, HABRÉ HABLADO, HABLARÍA a HABRÍA HABLADO v rámci modálního významu tázacího (2014, s. 165). *NGLE* v souvislosti s epistémickým užitím tvarů futura v prostředí MV tázacího uvádí, že je jeho užití možné v otázkách přímých i nepřímých (RAE, 2009, s. 2811). Dodává však, že na rozdíl od vět oznamovacích, nelze pro parafrázi tázacích vět modálním významem probabilitivním použít tzv. *adverbios de probabilidad*, nicméně je možné užití sloves *poder* a *deber* (2009, s. 2811). Užití dubitativních adverbíí je v určitých situacích také možné (RAE, 2009, s. 2813). Jako příklad probabilitivního užití futura v tázací větě uvádí RAE následující větu:

(21) ¿Qué **hará** Clara? (= ¿Qué **puede estar haciendo** Clara?)

(Převzato z: RAE, 2009, s. 2813.)

Jedním z klíčových aspektů, který je v souvislosti s dubitativními otázkami nutné zmínit, je problematika apelové a neapelové otázky, která se týká volní složky MV tázacího. Kratochvílová (2014, s. 155) definuje apelové otázky jako takové otázky, které lze parafrázovat pomocí konstrukce *Te pregunto*. U otázek neapelových naopak uvádí možnost parafráze pomocí konstrukce *Me pregunto* (Kratochvílová, 2014, s. 155). Z výsledků korpusové analýzy, kterou autorka uskutečnila v rámci své dizertační práce, vyplývá, že pro dubitativní otázky je charakteristický neapelový charakter (Kratochvílová, 2014, s. 157). Pro ilustraci uvádíme příkladovou větu k jednotlivým temporálním významům dubitativu, přičemž vycházíme z časových významů probabilitivu (Zavadil – Čermák, 2010, s. 251):

#### **Přímé dubitativní otázky:**

- (22) ¿Qué estará pasando en la calle? = dubitativ přítentu
- (23) ¿Qué habrá pasado en la calle? = dubitativ antepřítentu
- (24) ¿Qué pasaría anoche en la calle? = dubitativ pretéríta
- (25) ¿Qué habría pasado aquella noche en la calle? = dubitativ propretéríta

#### **Nepřímé dubitativní otázky:**

- (26) Me gustaría saber qué estará pasando en la calle. = dubitativ přítentu
- (27) No sé qué habrá pasado en la calle. = dubitativ antepřítentu
- (28) Me pregunto qué pasaría anoche en la calle. = dubitativ pretéríta
- (29) Quiero saber qué habría pasado aquella noche en la calle. = dubitativ propretéríta<sup>2</sup>

### **4.3 Termín dubitativ v české tradici**

Štícha et al. (2013, s. 760) české tázací věty obecně dělí na otázky rozhodovací (také uváděny jako zjišťovací), pomocí kterých se ptáme na platnost obsahu přísudku, např. *Jste vdaná?*, a otázky doplňovací, skrze které se ptáme na doplnění přísudku, např. *Kdy přišla?*

Otázky rozhodovací dále dělí na otázky čistě zjišťovací, příklad: *Jste ženatý?*, a otázky ověřovací, příklad: *Neprší tam?*, které mohou vyjadřovat větší či menší míru podivu (Štícha et al., 2013, s. 763). V souvislosti s otázkami ověřovacími zmiňuje Štícha právě otázky dubitativní: „Ověřovací otázky lze také chápat jako otázky dubitativní [...]. Např.: *Ty si opravdu budeš točit vlastní filmy?*“ (Štícha et al., 2013, s. 763). Jako speciální typ dubitativních otázek považuje autor tzv. otázky deliberativní, které mluvčí směřuje sám sobě. Autor dále poznamenává, že tento typ otázek bývá uvozen partikulí *že* s kondicionálem nebo spojkovou částicí *jestlipak* (Štícha et al., 2013, s. 763-764). Jako příklad uvádějí dvě věty a jejich širší kontext:

(30) „Děje se něco, Audrey?“ zeptal se. „Ne...nic. To jen ti lidé. Vylekali mě.“ To byla zjevná vytáčka. David zamračeně žvýkal své lasagne. **Že by** v té naondulované hlavičce drželo tušení jeho záměrů?

(Převzato z: Štícha et al., 2013, s. 764.)

(31) S těmi tmavými vlasy a štíhlou, drobnější postavou vypadal jako docela příjemný chlapík, a na první pohled na něm nebylo nic, co by naznačovalo, že je šílenec. Jak moc je cvok, přemýšlela jsem. **Jestlipak** je už totálně mimo?

---

<sup>2</sup> Ukázkové věty byly vytvořeny autorkou práce.

(Převzato z: Štícha et al., 2013, s. 764.)

Také samostatné infinitivní otázky, které nechávají vztah obsahu k mluvčímu a adresátovi maximálně nespecifikovaný, nejspíš spadají pod otázky deliberativní (Meyer, 2017). Tato skutečnost je rovněž podstatná zejména pro praktickou část této práce, viz Kapitola 6.2.3. Meyer uvádí jako příklad následující větu:

(32) **Říct** mu to?

(Převzato z: Meyer, 2017.)

V práci, která se zabývá především dubitativními otázkami, definuje Štícha české dubitativní otázky jako: „každou otázku, již mluvčí vyjadřuje větší či menší pochybnosti o tom, zda platí jedna z alternativ, která se tak či onak jeví jako více či méně pravděpodobná“ (1995, s. 204-217). Zde také rozlišuje několik druhů dubitativních vět, konkrétně: otázky dubitativně podivové, otázky dubitativně ověřovací, otázky dubitativně pravděpodobnostní, otázky dubitativně apelové, otázky dubitativně výčtkové, otázky dubitativně zjišťovací a otázky reflexivně-dubitativní (Štícha, 1995, s. 204-217). Ke každému z typů si uvedeme popis a příkladovou větu.

### 4.3.1 Otázky dubitativně podivové

První typ autor charakterizuje jako otázky, ve kterých tázající vyslovuje tímto typem otázky svou pochybnost nad pravdivostí neočekávané skutečnosti a žádá si od posluchače ujištění, že tomu tak opravdu je (Štícha, 1995, s. 204-217). Viz následující příklad:

(33) Ty mě budeš fotografovat?

(34) Copak tebe se to netýká?

(Převzato z: Štícha, 1995, s. 204-217.)

### 4.3.2 Otázky dubitativně ověřovací

Štícha uvádí, že si u těchto otázek mluvčí ověřuje buď platnost toho, co se mu jeví jako zřejmé či jisté, přičemž k tomu vykazuje určité známky nedůvěry, případně si ověřuje platnost toho, co on sám považuje za velice pravděpodobně až jisté (1995, s. 204-217). Tuto skutečnost zobrazují následující věty:

(35) Vy si opravdu myslíte, že lidstvo nepřežije?

(36) Prý odstoupil prezident?

(Převzato z: Štícha, 1995, s. 204-217.)

### 4.3.3 Otázky dubitativně pravděpodobnostní

U tohoto druhu dubitativních otázek přisuzuje mluvčí dané skutečnosti vyšší míru pravděpodobnosti než 50 %. Pro tento typ tázacích vět je charakteristická partikule *snad* (Štícha, 1995, s. 204-217). Jako příklad nám slouží tato věta:

(37) Ukradl snad něco?

(Převzato z: Štícha, 1995, s. 204-217.)

### 4.3.4 Otázky dubitativně apelové

V tomto typu dubitativních otázek mluvčí pochybuje o platnosti toho, co pokládá za žádoucí. Zároveň tímto způsobem nepřímo apeluje na adresáta, vyzývá ho k zamyšlení. Charakteristická je partikule *vůbec* (Štícha, 1995, s. 204-217). Například:

(38) Spíte spolu ještě vůbec?

(Převzato z: Štícha, 1995, s. 204-217.)

### 4.3.5 Otázky dubitativně výčtkové

Štícha (1995, s. 204-217) tvrdí, že u tohoto typu vět má mluvčí strach, zda (ne)nastane to, co by si (ne)přál, a vyčítá adresátovi pravděpodobnost tohoto jeho jednání. Viz následující věta:

(39) Mě v tom necháš, vid'?

(Převzato z: Štícha, 1995, s. 204-217.)

### 4.3.6 Otázky dubitativně zjišťovací

Štícha uvádí, že mluvčí tímto typem otázky směřuje k získání odpovědi, která by rozptýlila jeho pochybnosti o tvrzení či jednání komunikačního partnera nebo toho, co vyplývá z okolností dané situace (1995, s. 204-217). Příkladem nám je následující věta:

(40) Pustí mě tam?

(Převzato z: Štícha, 1995, s. 204-217.)

### 4.3.7 Otázky reflexivně-dubitativní

Posledním typem dubitativních otázek jsou otázky reflexivně-dubitativní. Mluvčí v tomto případě klade otázku sám sobě. Autor uvádí, že jde o známý běžný postup literární vnitřní řeči postav (Štícha, 1995, s. 204-217). Viz příklad:

(41) Nezříká se tím (člověk) svobody nebo aspoň své nezávislosti?

(42) Že bych jel bez světel?

(Převzato z: Štícha, 1995, s. 204-217.)

Daneš et al. podobně jako Štícha vydělují otázky na dva základní typy: otázky zjišťovací a otázky doplňovací (MČ 3, 1987, s. 332). Dále pak rozlišují mezi otázkami dubitativními a nedubitativními. Dubitativní otázky definují jako ty, které mluvčí klade zároveň sám sobě nebo jen sám sobě a dodávají, že se dubitativní otázkou může stát každá otázka zjišťovací nebo doplňovací, pokud je jejím adresátem sám mluvčí (Daneš et al., 1987, s. 332). Tuto skutečnost zobrazují následující věty:

(43) Mluví pravdu?

(44) Kam ty klíče položila?

(Převzato z: MČ 3, 1987, s. 332.)

Jako nedubitativní pak označují ty otázky, jimiž se mluvčí obrací k někomu jinému, bez ohledu na to, zda se mluvčí snaží dosáhnout odpovědi nebo ne (Daneš et al., 1987, s. 332).

Co se týče prostředků užívaných v dubitativních otázkách, uvádějí Daneš et al. jako nejužívanější částici *asi*, kondicionál a sloveso *moci*. Dodávají, že poměrně frekventovaná je v tomto typu otázek i partikule *jen*, například: Kam **jen** šel?; Jak to **jen** udělal? (Daneš et al., 1987, s. 332).

Z fonologického hlediska je pak pro dubitativní otázky příznačná antikadence či klesavá polokadence, a to ve spojení s kondicionálem. Příklad: Že by byl odešel? (Daneš et al., 1987, s. 332).

## 4.4 Řečnické otázky ve španělské a české tradici

V této podkapitole si uvedeme, jakým způsobem jsou definovány řečnické otázky ve španělštině a jakým v češtině. Řečnické otázky jsou pro nás důležité, neboť se, podobně jako otázky dubitativní, vyznačují neapelovým charakterem.

#### 4.4.1 České asertivní (řečnické) otázky

Jak jsme již zmínili výše, k tématu dubitativních otázek se vážou i otázky asertivní, uváděny také jako řečnické. Štícha et al. (2013, s. 764) udává, že jejich funkcí je výzva adresovaná partnerovi, aby tazateli potvrdil či přiznal platnost obsahu predikátu. Podstatné je, že komunikačním partnerem ovšem může být sám mluvčí, obzvlášť v literárních dílech (Štícha, 1995, s.). Příklad:

(45) Anebo snad nežijeme, hergot, v novověku?

(Převzato z: Štícha et al., 2013, s. 764.)

#### 4.4.2 Oraciones interrogativas retóricas

RAE (2009, s. 4961) definuje řečnické otázky (španělsky *interrogativas retóricas*) jako takové otázky, které v sobě buď mají implicitně vyjádřenou odpověď na vyřčenou otázku, nebo skrytým způsobem naznačují postoj mluvčího ke konkrétní odpovědi. Dodává, že mezi řečnické otázky patří tázací věty uvozené dubitativním adverbium *acaso*. Přítomnost tohoto adverbium ve větě naznačuje, že mluvčí předpokládá, že odpověď na otázku bude záporná (RAE, 2009, s. 4961). Viz příklad:

(46) ¿**Acaso** se oye mal este disco?

(Převzato z: RAE, 2009, s. 4961.)

RAE dále uvádí další konstrukce, kterými bývají španělské řečnické otázky uvozeny, např. konstrukcí *¿Es que...?*, *¿A que...?* či *¿Conque?* (2009, s. 4961-4967). Pro naši práci je důležitý fakt, že je pro španělské řečnické otázky přirozené se vyskytovat v kombinaci s probabilitivním užitím budoucího času (*futuro de conjetura*) (RAE, 2009, s. 4967), přičemž tak utváří typ otázek, který v této práci vnímáme jako dubitativní. Příklad:

(47) ¿Por qué seré tan buena contigo?

(Převzato z: RAE, 2009, s. 2814.)

## 5. Korpusová analýza

V této a následujících kapitolách se budeme zabývat praktickou částí práce, která byla realizovaná prostřednictvím paralelního jazykového korpusu a ve které budeme především pozorovat, jaké české konstrukce odpovídají španělskému dubitativu.

### 5.1 Popis použitého korpusu

Pro účely našich pěti analýz jsme využili paralelního jazykového korpusu *InterCorp*. Ten je „součástí projektu Český národní korpus, podporovaného Ministerstvem školství České republiky v rámci programu Projekty velkých infrastruktur pro vědu, výzkum a inovace“ (ČNK, 2022a). Projekt Českého národního korpusu (ČNK) byl vytvořen v roce 1994 a jedná se o akademický projekt při Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, který je spravován Ústavem Českého národního korpusu (ČNK, 2022b). V rámci této práce využíváme konkrétně aplikaci *KonText*, která nám umožňuje klást i komplikované dotazy. Pivotním, tedy ústředním, jazykem *InterCorpu* je čeština, ke které jsou přidány další cizí jazyky, v současné době jich je celkem 41 (ČNK, 2022b). Obsah *InterCorpu* tvoří dvě části: jádro (*core*) a kolekce (*collection*). V naší práci využíváme pouze jádro korpusu, které je tvořeno zejména beletristickými texty s ručními korekturami zarovnání (ČNK, 2022b).

Zdrojem našeho výzkumu byla španělská a česká část paralelního korpusu, konkrétně verze 13, která byla zveřejněna na podzim roku 2020.<sup>3</sup> V analýzách jsme pracovali se subkorpusem tvořeným španělskými originály, který má 12 225 678 pozic, v poslední (zpětné) analýze pak využíváme subkorpus tvořený českými originály, který má 21 415 910 pozic a ke kterému jsme si zarovnali španělskou část paralelního korpusu.

---

<sup>3</sup> V roce 2022 byla již zveřejněna verze 14 (ČNK, 2022b), ovšem naše první analýzy byly uskutečněny již v roce 2021, rozhodli jsme se tedy pokračovat v práci s verzí 13.

## 6. České protějšky dubitativního užití paradigmatu HABLARÉ v přímých otázkách

V této části práce se budeme věnovat analýze dubitativního užití paradigmatu HABLARÉ v přímých otázkách a jeho překladu do češtiny. Za účelem této analýzy jsme si sestavili dva dotazy, které mají následující podobu:

1. [word="¿"][word=".\*ré.\*.\*rá.\*.\*remos"&tag="V.\*"]
2. [tag="INT"][word=".\*ré.\*.\*rá.\*.\*remos"&tag="V.\*"]

Po zadání prvního z dotazů do korpusu jsme získali 461 výskytů, druhý dotaz nám poskytl 797 výskytů. Ve výsledcích se objevovalo hned několik šumů, nejčastěji otázky nedubitativního charakteru směřované do budoucnosti typu: *¿Podremos vernos la semana que viene?*, dále tvary, které neodpovídaly tvarům probabilitivu jako např. *querés* či *llorás*, a také paradigma HABRÉ HABLADO, a to jak ve funkci složeného futura, tak v dubitativní funkci probabilitativního užití, jehož výskyty budeme analyzovat později. Ze stejného důvodu jsme z analýzy vyloučili i případy, kdy se daný jev vyskytoval v nepřímých otázkách.

Výsledky analýzy jsme pro přehlednost rozdělili na čtyři kategorie, přičemž první z nich je rozdělena do tří podkategorií. Tabulka 1 shrnuje všechny způsoby překladu španělského dubitativu do češtiny a Tabulka 2 všechny morfologické kategorie a modální slovesa, kterými byl dubitativ přeložen. V Tabulce 3 a 4 nalezneme informace o tom, jakými slovesnými časy, způsoby či formami byla španělská věta v dubitativu přeložena. Tabulka 5 pokrývá lexikální výrazy, které byly pro vyjádření dubitativního odstínu užity. Jak je patrné, jednalo se o adverbia a částice, v jednom případě o konstrukci s *-li*. Tabulka 6 pak uvádí případy, kdy byla užita kombinace lexikálního a morfologického prostředku. Do Tabulky 7 jsme zakomponovali specifické typy překladů, které se ve výsledcích objevovaly opětovaně, a uznali jsme proto za vhodné je tímto způsobem oddělit.

Je také třeba poznamenat, že naše analýza může obsahovat jisté nepřesnosti. To je způsobeno tím, že se mezi výsledky objevovaly věty, u kterých nebylo možné s jistotou určit, zda v nich paradigma HABLARÉ zaujímá funkci futura, či se jedná o dubitativní užití již zmíněného paradigmatu:

- (48) *¿Deberé hacerlo? ¿Me rechazarán si lo hago? ¿Me rechazarán en Colombia? Si lo hago: ¿se formará una balacera cuando yo vaya con ellos? ¿Caeré con ellos en esta aventura?*

Mám to udělat? **Zavrhnou** mě, když to udělám? **Zavrhne** mě Kolumbie? A pokud to udělám, **strhne se** střelba, až s nimi půjdu? **Padnu** při tom nebezpečném dobrodružství spolu s nimi? (ÚČNK, InterCorp, cit. 6. 11. 2021. Gabriel García Márquez, *Noticia de un secuestro*, překlad Vladimír Medek.)

Pokud se blíže podíváme na celou sérii vět, zjistíme, že se jedná o vnitřní monolog jedné z postav, která si klade několik otázek za sebou a neočekává na ně odpověď. Jedná se tedy o rysy charakteristické pro dubitativ. Zároveň je ale zřejmé, že se děj vztahuje do budoucnosti, jelikož událost, o které mluvčí hovoří, zatím neproběhla. Můžeme si tedy všimnout, že se tyto významy vzájemně prolínají a často se nedají jeden od druhého rozlišit. K podobnému závěru dochází Kratochvílová (2014, s. 155), která ve své práci hovoří o synkretizaci obou významů.

Další aspekt, který bychom chtěli zmínit, je problematika apelové a neapelové otázky. Rozdíl mezi apelovou a neapelovou otázkou vnímáme ve skutečnosti, zda mluvčí otázku klade výhradně sám sobě či zda je adresovaná jiné osobě, viz Kapitola 5. Ve výsledcích tedy najdeme věty, u kterých i přes seznámení se s (někdy velmi omezeným) kontextem není možné určit, zda jsou myšleny neapelově či apelově, a nelze proto s jistotou vyloučit možnost, že na ně mluvčí posléze dostane odpověď. Je potřeba zmínit, že pro účely této práce jsme do analýzy zahrnuli všechny přímé otázky probabilitivního užití paradigmatu HABLARÉ.

Vzhledem ke skutečnosti, že v češtině pro vyjádření pravděpodobnosti slouží primárně prostředky lexikální (*Jestlipak se mu daří dobře?*), a modální slovesa či futurum se vyskytují až sekundárně (Komárek et al., 1986, s. 170; Buráňová, 1979, s. 98-101), domníváme se, že tomu bude v případě překladu dubitativu do češtiny obdobně.

## 6.1 Výsledky korpusové analýzy – základní typy překladu dubitativu

Následující tabulka shrnuje čtyři hlavní způsoby, jakými byl španělský dubitativ v českém překladu vyjádřen.

Typ překladu		Počet výskytů	%
Morfologické kategorie	Dubitativní význam v češtině vyjádřen morfologicky a modálním slovesem	142	59,4
	Překlad dokonavým videm	80	
	Překlad časem minulým, přítomným a infinitivem	68	
Překlad lexikálním prostředkem (adverbium/částice)		146	29,9
Kombinace lexikálního a morfologického prostředku s dubitativním významem		25	5,1
Jinak		25	5,1
<b>CELKEM</b>		<b>488</b>	<b>100</b>

Tabulka 1: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu *HABLARE* v přímých otázkách – souhrnná tabulka čtyř základních typů překladu

Z dat v tabulce je patrné, že námi zkoumaný jev je v českých větách nejčastěji překládán prostřednictvím třech morfologických podkategorií. V první z nich je dubitativní význam v české větě vyjádřen pomocí slovesného času, způsobu, modálních sloves a záporných otázek, a v následujících dvou podkategoriích modální význam v českém překladu zůstává nevyjádřen a španělská věta je přeložena buď pomocí dokonavého vidu, nebo pomocí nedokonavého tvaru prezentu, minulého času a nefinitivního tvaru slovesného. Tyto tři morfologické podkategorie celkem tvoří 59,4 % výskytů.

Další typem překladu jsou lexikální prostředky, které se v naší analýze vyskytují ve 29,9 % případů a jejichž úplný seznam najdeme v Tabulce 5. Následují případy, kdy byl lexikální výraz doprovázen futurem či dokonavým videm. Tento typ překladu se ve výsledcích vyskytoval v 5,1 % případů, stejně jako poslední typ překladu španělského dubitativu, který v sobě zahrnuje specifické způsoby překladu, jedná se např. o konstrukce, u kterých jsme uznali, že je na místě je tímto způsobem oddělit, protože se ve výsledcích opakovaly. Jeho úplný výčet nalezneme v Tabulce 7.

## 6.2 Překlad morfologickým prostředkem či modálním slovesem

Typ překladu	Počet výskytů	%
Dubitativní význam v češtině vyjádřen morfologicky a modálním slovesem	142	49
Překlad dokonavým videm	80	28
Překlad časem minulým, přítomným a infinitivem	68	23
<b>CELKEM</b>	<b>290</b>	<b>100</b>

*Tabulka 2: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu HABLARE v přímých otázkách – souhrnná tabulka morfologických podkategorií*

Tabulka 2 shrnuje tři základní morfologické kategorie, kterými byl španělský dubitativ ve výsledcích nejčastěji překládán. První z nich pokrývá případy, ve kterých byl dubitativní význam dané věty v češtině vyjádřen buď morfologicky (jedná se o překlad pomocí budoucího času, deliberativních a záporných otázek) nebo modálním slovesem. Přesný počet výskytů a procentuální zastoupení nalezneme v Tabulce 3. Další podkategorii tvoří případy, kdy byl dubitativ přeložen českým dokonavým tvarem slovesa v přítomném čase bez vyjádření dubitativního významu v češtině, a posledním typem je překlad prostřednictvím nedokonavého vidu přítomného času, minulého času či infinitivu, ve kterém opět zůstává dubitativní odstín nevyjádřen (příp. je daný význam vyvoditelný jen ze širšího kontextu). Můžeme si všimnout, že nejhojněji je ve výsledcích zastoupena první kategorie, tedy vyjádření dubitativního významu v češtině morfologicky a modálními slovesy se zachováním dubitativního charakteru výpovědi, a to ve 49 % případů.

## 6.2.1 Dubitativní význam v češtině vyjádřen morfologicky a modálním slovesem

Překlad do češtiny		Počet výskytů	%
Futurum		46	32,4
(Že +) kondicionál		43	30,3
Modální slovesa	<i>Moci</i>	27	25,4
	<i>Muset</i>	4	
	<i>Mít (za povinnost)</i>	5	
Záporná otázka	Přítomný čas	11	12,0
	Budoucí čas	3	
	Mínulý čas	2	
	Kondicionál	1	
<b>CELKEM</b>		<b>142</b>	<b>100</b>

Tabulka 3: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu *HABLARÉ* v přímých otázkách – dubitativní význam morfologicky vyjádřen

Z tabulky uvedené výše vyplývá, že ve způsobu překladu do češtiny jasně dominuje futurum a tzv. deliberativní otázky (podrobněji k tomuto tématu viz Kapitola 4.3), které mluvčí klade sám sobě, jsou doprovázeny podmiňovacím způsobem a vyskytují se nejčastěji v konstrukci *Že by...?*. Dalším prostředkem, kterým byl dubitativ překládán, byla modální slovesa a v malém zastoupení zde také najdeme záporné otázky v různých časech či nefinitní tvary slovesné. Pro ilustraci uvádíme konkrétní výskyty jednotlivých typů překladů.

### Futurum

Jednoduchý budoucí čas byl v rámci dané morfologické podkategorie nejčastějším způsobem vyjádření dubitativního významu, objevoval se ve 32,4 % případů. Je důležité poznamenat, že v češtině může budoucí čas, na rozdíl od dokonavého vidu, plnit funkci epistémického futura, které odkazuje k přítomnosti.

(49) «¿**Tendrá** más de noventa, no?»

Už mu **bude** přes devadesát, ne?“

(ÚČNK, InterCorp, cit. 15. 11. 2021. Mario Vargas Llosa, *La fiesta del chivo*. překlad Petr Zavadil.)

## **(Že +) kondicionál**

Ve 30,3 % případů byl námi zkoumaný jev vyjádřen pomocí podmiňovacího způsobu, a to nejčastěji v kombinaci s částicí *že*:

(50) ¿Será que me estoy haciendo maduro, o que no me interesas lo suficiente?

**Že bych** už dospíval? Nebo po Tobě dost nepálím?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 15. 11. 2021. Pedro Almodóvar, *Patty Diphusa y otros textos*, překlad Anežka Charvátová.)

## **Modální slovesa**

Modální slovesa byla užitá ve 25,4 % případů, ve 27 výskytech se jednalo o sloveso *moci* v kombinaci s infinitivem:

(51) «¿Qué será?»

„Co to **může být**?“

(ÚČNK, InterCorp, cit. 15. 11. 2021. Gabriel García Márquez, *Noticia de un secuestro*, překlad Vladimír Medek.)

## **Záporná otázka**

V překladatelských řešeních najdeme také záporné otázky v různých časech a způsobech. Konkrétně se jednalo o indikativ v minulém, přítomném a budoucím čase. V jednom případě o podmiňovací způsob. Pro ilustraci uvádíme příklad, kdy byl dubitativ přeložen pomocí záporné otázky v indikativu přítomného času:

(52) ¿Será un peligro público?

**Není v tom** veřejné nebezpečí?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 16. 11. 2021. Luis Martín Santos, *Tiempo de silencio*, překlad Josef Forbelský.)

## **6.2.2 Překlad dokonavým videm**

Jak vyplývá z Tabulky 2, ve 28 % výskytů byl pro překlad španělského dubitativu užit dokonavý tvar přítomného času.

Je třeba připomenout, že se u tohoto typu otázek prolínají dvě funkce paradigmatu HABLARÉ: význam probabilitivní a užití otázky směřované do budoucnosti, které od sebe v těchto případech v podstatě není možné rozlišit, tudíž se nemusí vždy jednat o dubitativ. Na tuto skutečnost upozorňuje i způsob překladu tohoto druhu otázek do češtiny, tedy pomocí

dokonavého vidu, který, jak ve své práci uvádí Kratochvílová - Jiménez Juliá (2021, s. 7), v češtině nemůže plnit funkci epistémického futura, viz Kapitola 3.1.3. Dubitativní odstín u tohoto způsobu překladu není vyjádřen, ve větě se vyskytuje sloveso v přítomném čase s prospektivní orientací.

(53) ¿**Habr**á perdón para mi alma?

**Dojde** má duše odpuštění?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 15. 11. 2021. Mario Vargas Llosa, *La fiesta del chivo*, překlad Petr Zavadil.)

### 6.2.3 Překlad časem přítomným, minulým a infinitivem

Překlad do češtiny	Počet výskytů	%
Nedokonavý tvar přítomného času	51	75
Minulý čas	14	21
Infinitiv	3	4
<b>CELKEM</b>	<b>68</b>	<b>100</b>

Tabulka 4: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu *HABLARÉ* v přímých otázkách – překlad časem přítomným, minulým a infinitivem

Překlad španělského dubitativu prostřednictvím nedokonavého vidu přítomného času, času minulého či infinitivu, je jev, který se mezi překladatelskými řešeními objevoval v 23 % případů. Podstatné je, že v tomto typu překladů zůstává dubitativní odstín v českých otázkách zcela nevyjádřen.

#### Nedokonavý tvar přítomného času

Tento způsob překladu se ve výsledcích objevoval v 75 % případů:

(54) ¿Por qué **estar**á tan pensativa?

Proč **je** tak zadumaná?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 15. 11. 2021. Mario Vargas Llosa, *Travesuras de la niña mala*, překlad Vladimír Medek.)

## Minulý čas

Ve 21 % výskytů byl pro překlad použit minulý čas:

(55) ¿**Quedará** alguna o la manga de pajeros que me crucé en la puerta habrá toqueteado todo?

**Zůstala** tu ještě nějaká stopa, nebo ten houf mameluků, které jsem potkal ve dveřích, všechno ochmatal?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 16. 11. 2021. Eduardo Sacheri, *La pregunta de sus ojos*, překlad Vladimír Medek.)

## Infinitiv

Ve výsledcích tvořil 4 % výskytů daného jevu také infinitiv. Překlad pomocí nefinitního tvaru slovesného je, jak je z výsledků analýzy patrné, ojedinělý jev, přesto stojí za pozornost. K této problematice uvádíme více v Kapitole 4.3.

(56) ¿Qué harán? ¿**Crearán** una Policía? Nada de eso.

Co dělat? **Pořídít si** policii? Naprosto ne.

(ÚČNK, InterCorp, cit. 16. 11. 2021. José Ortega y Gasset, *La rebelión de las masas*, překlad Václav Černý; Josef Forbelský.)

(57) ¿Qué **diré** de don Galo?

Co **řici** o donu Galovi?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 16. 11. 2021. Julio Cortázar, *Los premios*, překlad Blanka Stárková.)

### 6.3 Překlad lexikálním prostředkem

Lexikální výraz	Počet výskytů	%
<i>Asi</i>	53	35,1
<i>Snad</i>	27	18,5
<i>Jestlipak</i>	20	12,5
<i>Copak (+asi)</i>	12	7,1
<i>Třeba</i>	8	4,2
<i>Opravdu</i>	7	4,2
<i>Vůbec</i>	4	3,6
<i>Kdopak</i>	2	3,0
<i>Vlastně</i>	3	1,8
<i>Pročpak (+asi)</i>	2	1,2
<i>Jen</i>	2	1,2
<i>Lze</i>	2	1,2
<i>Jakýpak</i>	1	0,6
<i>Co když</i>	1	0,6
<i>Fakt</i>	1	0,6
<i>Skutečně</i>	1	0,6
<i>Vskutku</i>	1	0,6
<i>Možná</i>	1	0,6
<b>CELKEM</b>	<b>168</b>	<b>100</b>

Tabulka 5: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu *HABLARÉ* v přímých otázkách – lexikální prostředky

Výše uvedená tabulka shrnuje, jakými lexikálními prostředky jsou věty se španělským dubitativem překládány. Zařadili jsme sem pouze případy, kdy byl lexikální výraz jediným prostředkem, který vyjadřoval dubitativní charakter výpovědi:

(58) ¿**Será** cierto que este anciano estuvo alguna vez a punto de quemar vivo al León de Natuba, antes de ser rozado por el ángel?

**Je vůbec** možné, že tenhle stařec kdysi málem za živa upálil Lva z Natuby, než se ho dotkl anděl?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 6. 11. 2021. Mario Vargas Llosa, *Guerra del fin del mundo*, překlad Vladimír Medek.)

Pro ilustraci opět uvádíme konkrétní výskyty jednotlivých typů překladů z tabulky. Pro tento účel nám poslouží pět nejfrekventovanějších lexikálních výrazů:

### ***Asi***

(59) ¿A cómo **estaremos** hoy?

Kolikátého je **asi** dneska?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 13. 11. 2021. Pedro Juan Gutiérrez, *El rey de la Habana*, překlad Anamarie Wachtlová.)

### ***Snad***

(60) ¿**Será** verdad que existe otra vida exterior con la que ni yo ni Elmyr tenemos ya contacto y en la que cuentan todavía las cicatrices y los impactos?

Je **snad** pravda, že existuje jiný okolní život, s nímž já ani Elmyr už nejsme v kontaktu a kde se ještě vypráví o stopách a ranách?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 13. 11. 2021. Juan Marsé, *La muchacha de las bragas de oro*, překlad Marie Jungmannová.)

### ***Jestlipak***

(61) ¿**Estará** planchada la blusa crema?

**Jestlipak** má vyžehlenou tu krémovou blůzu?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 14. 11. 2021. Mario Benedetti, *Gracias por el fuego*, překlad Libuše Prokopová.)

### ***Copak***

(62) «¿Qué **tendrá** la princesa de la boca de fresa?»

„**Copak** je s princeznou s jahodovými ústy?“

(ÚČNK, InterCorp, cit. 14. 11. 2021. Mario Vargas Llosa, *Travesuras de la niña mala*, překlad Vladimír Medek.)

## **Třeba**

(63) «¿Será puro capricho?»

„Třeba to je pouhý rozmar?“

(ÚČNK, InterCorp, cit. 14. 11. 2021. Javier Moro, *Pasión india*, překlad Marie Jungmannová.)

Pro zajímavost uvádíme, že se ve výsledcích objevovaly i věty, ve kterých byl odstín dubitativnosti posílen kombinací několika lexikálních výrazů:

(64) ¿Qué **estar**á **haciendo** ahora en casa mientras yo trabajo?

**Copak asi** dělá doma, když jsem v práci?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 14. 11. 2021. Mario Benedetti, *Buzón de tiempo*, překlad Jan Mattuš; Miloslav Uličný.)

## **6.4 Kombinace lexikálního a morfologického prostředku s dubitativním významem**

<b>Lexikální výraz</b>	<b>Počet výskytů</b>	<b>%</b>
<i>Asi</i>	8	32
<i>Snad</i>	5	20
<i>Kdopak</i>	3	12
<i>Jestlipak</i>	2	8
<i>Vůbec</i>	2	8
<i>Kampak</i>	1	4
<i>Kterýpak</i>	1	4
<i>Cožpak</i>	1	4
<i>Což</i>	1	4
(Dubitativní) konstrukce s <i>-li</i>	1	4
<b>CELKEM</b>	<b>25</b>	<b>100</b>

Tabulka 5: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu *HABLARÉ* v přímých otázkách – kombinace lexikálního a morfologického prostředku s dubitativním významem

Situace, kdy byl dubitativní význam posílen pomocí kombinace lexikálního a morfologického prostředku se ve výsledcích objevila v 5,1 % případů. Tabulka znázorňuje případy, kdy se daný lexikální výraz vyskytoval v české větě spolu s prostředkem morfologickým. Nejčastěji

ve výskytech najdeme částice *asi* (32 % případů), *snad* (20 % případů) a *kdopak* (12 % případů). Pro ilustraci uvádíme konkrétní případy s těmito třemi nejfrekventovanějšími výrazy:

### ***Asi***

(65) Además, ¿cómo **será** eso de matar?

Jaké to **asi bude**, zabít?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 11. 11. 2021. Mario Benedetti, *Gracias por el fuego*, překlad Libuše Prokopová.)

### ***Snad***

(66) ¿**Estarán** así, tan juntos, los nueve cuerpos?

**Půjde snad** všech devět sborů takhle pohromadě?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 11. 11. 2021. Mario Vargas Llosa, *Guerra del fin del mundo*, překlad Vladimír Medek.)

### ***Kdopak***

(67) ¿Quién **irá** a darle cuerda a los relojes ahora?

**Kdopak** teď **bude** natahovat hodiny?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 11. 11. 2021. Carlos Fuentes, *Gringo viejo*, překlad Vladimír Medek.)

Tyto výrazy se ve výsledcích vyskytovaly i ve větách, kde nebyl dubitativní odstín vyjádřen (sloveso v nedokonavém tvaru prezentu), viz Tabulka 5. Některé z výše uvedených lexikálních výrazů se ale objevovaly pouze v kombinaci s daným morfologickým prostředkem, konkrétně částice *kampak*, *kerýpak*, *cožpak*, *což* a konstrukce s *-li*. Případ, kdy byla nejistota mluvčího vyjádřena pomocí konstrukce s *-li*, a to v kombinaci s dokonavým tvarem slovesa, byl zcela ojedinělý:

(68) ¿**Podré** ver la luz del sol ya nunca, ay de mí, triste Edipo?

Ach já ubohý zarmoucený Oidipus! **Spatřím-li** ještě kdy paprsek slunce!

(ÚČNK, InterCorp, cit. 13. 11. 2021. Luis Martín Santos, *Tiempo de silencio*, překlad Josef Forbelský.)<sup>4</sup>

Pro přehled jsme si vytvořili tabulku, ve které shrnujeme, v kolika případech stojí ve větě lexikální prostředek sám, a kdy je doprovázen nějakým prostředkem morfologickým, tedy dokonavým tvarem slovesa či budoucím časem:

Druh překladu	Počet výskytů	%
Lexikální výraz + nedokonavý tvar přítomného času	146	85
Lexikální výraz + dokonavý tvar / futurum	25	15
<b>CELKEM</b>	<b>171</b>	<b>100</b>

Tabulka 6: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu *HABLARÉ* v přímých otázkách – souhrnná tabulka slovesných časů použitých v kombinaci s lexikálními prostředky

Z výše uvedené tabulky můžeme vyvodit, že pokud je v české větě přítomen nějaký lexikální výraz posilující dubitativní charakter výpovědi, v 85 % případů se věta vyskytuje v přítomném čase ve svém nedokonavém tvaru a v čase budoucím / tvaru dokonavém jen v 15 % případů. To poukazuje na skutečnost, že pokud mluvčí vyjádří dubitativnost lexikálně, často nemá potřebu využít jiného prostředku (futura či modálních sloves):

(69) ¿**Habrá** muchos zancudos allá en la selva?

**Jestlipak je** tam v pralese hodně komárů?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 15. 11. 2021. Mario Vargas Llosa, *Pantaleón y las visitadoras*, překlad Vladimír Medek.)

<sup>4</sup> Jsme si vědomi, že z hlediska klasifikace slovních druhů se *-li* řadí mezi podmínkové spojky, ovšem pouze za předpokladu, že je splněna jedna ze tří podmínek: konstatování podmínkového vztahu, předpoklad podmínkového vztahu či kladení podmínky (Štícha, 2013, s. 842) Vzhledem k tomu, že v daném výskytu nebyla žádná z těchto podmínek naplněna, rozhodli jsme se hodnotit tento způsob překladu jako „(Dubitativní) konstrukce s *-li*“.

## 6.5 Specifické způsoby vyjádření dubitativu

Překlad do češtiny	Počet výskytů	%
Typ: <i>Čím to?</i>	7	28
Typ: <i>Co se to děje?</i>	7	28
Pomocná věta: <i>Je to pravda?</i>	1	4
Přeloženo jinak	10	40
<b>CELKEM</b>	<b>25</b>	<b>100</b>

Tabulka 7: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu *HABLARÉ* v přímých otázkách – specifické typy překladů

V poslední tabulce můžeme vidět specifické způsoby překladu dubitativu do češtiny. V několika případech byla věta přeložena pomocí konstrukce *Čím to?*, zajímavým překladatelským řešením bylo užití partikule *to*:

(70) ¿**Estaré** tan malo para que se me hable de testamento y de confesarme?

**To** jsem na tom tak špatně, že mi tu povídáte o závěti a zpovědi?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 6. 11. 2021. Gabriel García Márquez, *El general en su laberinto*, Zdeněk Kalkus.)

Do kolonky „Přeloženo jinak“ jsme zahrnuli způsoby překladu, které nespádají ani pod jednu z uvedených kategorií. Jako příklad uvádíme větu, ve které byl dubitativ přeložen pouze adjektivem a absencí slovesa:

(71) ¿**Será** un locutor?

**Nějaký** moderátor?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 7. 11. 2021. Javier Marías, *Corazón tan blanco*, překlad Blanka Stárková.)

## 6.6 Závěry k analýze českých protějšků dubitativního užití paradigmatu *HABLARÉ* v přímých otázkách

Provedená analýza nám vyvrátila počáteční hypotézu, která se zakládala domněnce, že nejčastějším způsobem překladu španělského dubitativu do češtiny budou prostředky lexikální, a prostředky morfologické budou vystupovat v roli sekundární. Probabilitivní užití *HABLARÉ* plní v tázacích větách jinou funkci než je tomu v případě vět oznamovacích. Ze souhrnné Tabulky 1 vyplývá, že je v českých větách dubitativ nejčastěji překládán

prostřednictvím třech morfologických podkategorií. Nejfrekventovanějším typem překladu námi zkoumaného jevu je překlad morfologicky a modálním slovesem se zachováním dubitativního charakteru výpovědi v češtině (49 % případů), následuje překlad pomocí dokonavého vidu (28 % případů) a překlad časem přítomným, minulým nebo infinitivem (23 % případů), přičemž v obou případech zůstává dubitativní význam nevyjádřen.

Ve 29,9 % případů byl pro překlad dubitativu užít lexikální prostředek, v 5,1 % případů byl odstín pravděpodobnosti posílen kombinací prostředku lexikálního a morfologického. Na základě dat shrnutých v Tabulce 6 si můžeme odvodit, že pokud mluvčí vyjádří námi zkoumaný jev lexikálně, obvykle nemá potřebu užít morfologického prostředku pro vyjádření odstínu dubitativnosti. 5,1 % výskytů pak tvořily specifické druhy překladu.

## 7. České protějšky dubitativního užití paradigmatu HABLARÉ v nepřímých otázkách

Druhá analýza se bude zabývat dubitativním užitím paradigmatu HABLARÉ v nepřímých otázkách a budou pro nás stěžejní jeho překladatelská řešení. Pro účely této analýzy použijeme již protříděné výsledky z předchozí analýzy, dotazy uvedené v Kapitole 6 nám totiž poskytují výsledky, které odpovídají požadavkům i této analýzy.

Seříděním jsme získali 55 výskytů, ve kterých paradigma HABLARÉ vystupuje ve své dubitativní funkci a zároveň se vyskytuje v otázkách nepřímých.

Výsledky analýzy jsme rozdělili na tři kategorie, první z nich tvoří tři podkategorie. Svým uspořádáním se v podstatě shoduje s Tabulkou 1, až na pár rozdílů: kategorie „Kombinace lexikálního a morfologického prostředku s dubitativním významem“ v následující tabulce schází, a to z toho důvodu, že žádný z výskytů této kategorii neodpovídal. Podkapitola „Překlad časem minulým, přítomným a infinitivem“ je v této části práce změněna na „Překlad časem přítomným a minulým“, překlad pomocí infinitivu ve výsledcích nenajdeme. Na rozdíl od první analýzy uvádíme v Tabulce 13 nejfrekventovanější typy uvozovacích vět, které nepřímé otázky doprovázely.

### 7.1 Výsledky korpusové analýzy – základní typy překladu dubitativu

Typ překladu		Počet výskytů	%
Morfologické kategorie	Dubitativní význam v češtině vyjádřen morfologicky a modálním slovesem	18	87,3
	Překlad dokonavým videm	8	
	Překlad časem přítomným a minulým	22	
Překlad lexikálním prostředkem (adverbium/částice)		5	9,1
Jinak		2	3,6
<b>CELKEM</b>		<b>55</b>	<b>100</b>

Tabulka 8: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu HABLARÉ v nepřímých otázkách – souhrnná tabulka tří základních typů překladu

Jak je z Tabulky 8 patrné, čeští překladatelé mívají tendenci užívat pro překlad španělského dubitativu v nepřímých otázkách nejčastěji třech výše uvedených morfologických kategorií. Zmíněné kategorie tvoří 87,3 % výskytů. Překlad některým z lexikálních výrazů představuje

pouze 9,1 % výskytů, ostatní překladatelská řešení pak 3,6 % výskytů. Můžeme si všimnout, že na rozdíl od Tabulky 1 zde neuvádíme kategorii, do které řadíme případy, kdy se v české větě vyskytla kombinace lexikálního a morfologického prostředku. Tento jev se ve výsledcích neobjevil.

## 7.2 Překlad morfologickým prostředkem či modálním slovesem

Typ překladu	Počet výskytů	%
Překlad časem přítomným a minulým	22	46
Dubitativní význam v češtině vyjádřen morfologicky a modálním slovesem	18	37
Překlad dokonavým videm	8	17
<b>CELKEM</b>	<b>48</b>	<b>100</b>

Tabulka 9: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu *HABLARÉ* v nepřímých otázkách – souhrnná tabulka morfologických podkategorií

Ve výše uvedené tabulce můžeme pozorovat, že mezi morfologickými prostředky pro vyjádření španělského dubitativu dominuje překlad časem přítomným a minulým. Případy, kdy byl dubitativní význam v české větě vyjádřen morfologicky (tedy prostřednictvím tvarů futura a kondicionálu) a modálními slovesy, tvoří 37 % výskytů. Poslední podkategorii tvoří překlad dokonavým videm, zde se jedná o 17 % výskytů.

### 7.2.1 Překlad časem přítomným a minulým

Překlad do češtiny	Počet výskytů	%
Nedokonavý tvar přítomného času	17	77
Minulý čas	5	23
<b>CELKEM</b>	<b>22</b>	<b>100</b>

Tabulka 10: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu *HABLARÉ* v nepřímých otázkách – překlad časem přítomným a minulým

Tabulku 10 tvoří dvě kategorie: překlad nedokonavým tvarem přítomného času a překlad prostřednictvím minulého času, v obou případech zůstává dubitativní význam nevyjádřen. Je zde patrná převaha případů, kdy byl pro překlad dubitativu užit přítomný čas (77 % výskytů), oproti situaci, kdy byla španělská věta přeložena pomocí času minulého (23 % výskytů). Pro oba způsoby překladu uvádíme příklad z korpusu.

## Nedokonavý tvar přítomného času

(72) **Me pregunto** en qué **podrá** basarse Asterio para decir lo de Anita.

Lámu si hlavu, kam Asterio **chodí** na ty řeči o Anitě.

(ÚČNK, InterCorp, cit. 20. 1. 2022. Miguel Delibes, *Diario de un cazador*, překlad Josef Forbelský.)

## Minulý čas

(73) «Sí, **no sé** en qué **andaré metido**. Probablemente en asuntos de trata de blancas y narcotráfico.»

„Jojo, kdo ví, do čeho se **namočil**, asi už obchoduje s bílým masem a drogama.“

(ÚČNK, InterCorp, cit. 20. 1. 2022. Lucía Etxebarria, *Beatriz y los cuerpos celestes*, překlad Hana Kloubová.)

## 7.2.2 Dubitativní význam v češtině vyjádřen morfologicky a modálním slovesem

Překlad do češtiny		Počet výskytů	%
Futurum		11	61,1
Kondicionál		2	11,1
Modální slovesa	<i>Moci</i>	3	27,8
	<i>Muset</i>	1	
	<i>Mít</i>	1	
<b>CELKEM</b>		<b>18</b>	<b>100</b>

Tabulka 11: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu *HABLARÉ* v nepřímých otázkách – dubitativní význam morfologicky vyjádřen

Výše uvedená tabulka shrnuje, jaké morfologické prostředky a modální slovesa byla při překladu do češtiny použita. Jedná se o způsob překladu, ve kterém je dubitativní význam v češtině vyjádřen.

Silně převládajícím prostředkem překladu je budoucí čas (61,1 %), následuje podmiňovací způsob (11,1 %) a posléze modální slovesa *moci*, *muset* a *mít* (27,8 %). Pro ilustraci opět uvádíme případy pro každou z výše zmíněných kategorií.

## Futurum

(74) «Yo **no sé** qué **querrá**; parece una señora importante, una señora de posibles.»

„Nevím, co **bude chtít**, tváří se důležitě, nejspíš nějaká mohovitá paní.“

(ÚČNK, InterCorp, cit. 21. 1. 2021. Camilo José Cela, *La Colmena*, překlad Alena Ondrušková.)

## Kondicionál

(75) «Yo **no sé** quién **será más miserable**, si esa foca sucia y enlutada o toda esa caterva de gaznápiros.»

„Nevím, **kdo by zasloužil** víc, ta špinavá hrošice ve smutku, nebo celá ta banda tupců.“

(ÚČNK, InterCorp, cit. 21. 1. 2022. Camilo José Cela, *La Colmena*, překlad Alena Ondrušková.)

## Modální slovesa

(76) Y **no sé** dónde **estarán**.

A nemám tušení, kde **můžou být**.

(ÚČNK, InterCorp, cit. 21. 1. 2022. Pedro Almodóvar, *Todo sobre mi madre*, překlad Anežka Charvátová.)

### 7.2.3 Překlad dokonavým videm

Ve výskytech se překlad dokonavým videm vyskytoval celkem ve 14 % případů, v rámci námi určených morfologických kategorií pokrýval 17 % výskytů.

(77) Y Fushía entonces estamos fregados, **no sé** qué **haremos**.

A Fushía, tak jsme nahraní a nevím, co si **počneme**.

(ÚČNK, InterCorp, cit. 21. 1. 2022. Mario Vargas Llosa, *La casa verde*, překlad Vladimír Medek.)

### 7.3 Překlad lexikálním prostředkem

Lexikální výraz	Počet výskytů	%
<i>Asi</i>	4	80
<i>Kterýpak</i>	1	20
<b>CELKEM</b>	<b>5</b>	<b>100</b>

Tabulka 12: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu *HABLARE* v nepřímých otázkách – lexikální prostředky

Pravděpodobně nejzásadnější rozdíl oproti předchozí analýze spočívá v (ne)užívání lexikálních výrazů pro vyjádření dubitativu. Jak můžeme spatřit v Tabulce 12 a v souhrnné Tabulce 8, lexikální prostředky se pro překlad dubitativu v nepřímých otázkách do češtiny téměř nepoužívají, a když ano, v žádném z námi analyzovaných případů nejsou doprovázeny morfologickým prostředkem s dubitativním významem.

(78) De día **no sé** qué **harán**; pero las noches se las pasan en su encierro.

Ve dne nevím, co **asi dělají**; ale na noc se zavírají.

(ÚČNK, InterCorp, cit. 22. 1. 2022. Juan Rulfo, *Llano en llamas*. *Pedro Páramo*, překlad Eduard Hodoušek; Václav Kajdoš)

(79) **No sé** quién **será el cipote** que gasta esta clase de inocentadas.

**Kterýpak** prevít vymýšlí takovéhle klukoviny?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 22. 1. 2022. Miguel Delibes, *Diario de un cazador*, překlad Josef Forbelský)

U výše uvedeného příkladu si také můžeme všimnout, že překladatel zcela vypustil řídicí větu a přeložil španělské souvětí do češtiny pomocí přímé otázky.

### 7.4 Specifické způsoby vyjádření dubitativu

Mezi specifické způsoby vyjádření dubitativu řadíme případy, které neodpovídají žádné z vytvořených kategorií. Zajímavým překladatelským řešením je následující případ:

(80) No sé qué **tendrá mi cara** que siempre invita a la confidencia.

To bych rád věděl, **proč** se mi všichni lidé svěřují.

(ÚČNK, InterCorp, cit. 25. 1. 2022. Mario Benedetti, *La tregua*, překlad Kamil Uhlíř.)

Překladatel slovesnou konstrukci v dubitativu zcela vypustil a použil pouze zájmenné příslovce příčinné *proč* (Cvrček, 2015, s. 324).

## 7.5 Uvozovací věty nepřímých otázek paradigmatu HABLARÉ

Další aspekt, na který se této části práce zaměříme, jsou uvozovací věty nepřímých otázek daného paradigmatu. Následující tabulka uvádí, jakými řídicími větami byly španělské nepřímé otázky v dubitativu uvozeny nejčastěji.

Uvozovací věta	Počet výskytů	%
<i>No sé</i>	25	45
<i>Quién sabe</i>	8	14
<i>Me pregunto</i>	7	13
<i>Me gustaría / Quiero saber</i>	5	9
<i>No me importa</i>	2	4
Jiné	8	15
<b>CELKEM</b>	<b>55</b>	<b>100</b>

Tabulka 13: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu HABLARÉ v nepřímých otázkách – uvozovací věty

Můžeme si všimnout, že v Tabulce 13 převládá mezi uvozovacími větami v nepřímých otázkách věta *No sé*, vyskytuje se ve 45 % případů, tvoří tak téměř polovinu výskytů. Následuje uvozovací věta *Quién sabe*, která tvořila 14 % případů a věta *Me pregunto* (13 % případů). Méně frekventované pak byly věty *Me gustaría / Quiero saber* (9 % případů) a *No me importa*, která ve výsledcích tvořila jen 2 výskyty. Do kategorie „Jiné“ jsme zařadili takové typy vět, které ve výsledcích najdeme pouze jednou.

## 7.6 Závěry k analýze českých protějšků dubitativního užití paradigmatu HABLARÉ v nepřímých otázkách

Analýza dubitativního užití paradigmatu HABLARÉ v nepřímých otázkách nám opět vyvrátila počáteční hypotézu (viz Kapitola 6). Lexikální prostředky se pro vyjádření pravděpodobnosti v nepřímých otázkách užívají poskrovnu, v naší analýze se jedná o 9,1 % případů. Největší odlišnost od předchozí analýzy vnímáme právě v této skutečnosti; v přímých otázkách bylo lexikálních výrazů pro vyjádření dubitativu užito téměř ve 30 % případů (viz Tabulka 1), přestože i u této analýzy jasně dominoval překlad některou

morfológickou kategorií. Pozoruhodné rovněž je, že se v žádné z vět nevyskytla kombinace lexikálního a morfológického prostředku se zachováním dubitativního významu.

Z provedené analýzy můžeme vyvodit, že nejčastějším způsobem překladu nepřímých otázek námi zkoumaného paradigmatu jsou prostředky morfológické, mezi kterými dominuje překlad časem přítomným a minulým, ve kterém zůstává dubitativní charakter výpovědi nevyjádřen. Pro zajímavost uvádíme, že nepřímé otázky byly nejčastěji uvozeny řídicí větou *No sé* (45 % případů).

## 8. České protějšky dubitativního užití paradigmatu HABRÉ HABLADO v přímých otázkách

V následující kapitole se budeme zabývat dubitativním užitím paradigmatu HABRÉ HABLADO v přímých otázkách, přičemž se zaměříme na jejich české protějšky. Podobně jako v případě analýzy nepřímých otázek paradigmatu HABLARE, tak i zde použijeme již protříděné výsledky z naší první analýzy. Manuální analýzou jsme získali 68 výskytů, ve kterých paradigma HABRÉ HABLADO vystupuje ve své dubitativní funkci a zároveň se vyskytuje v otázkách přímých. Stejně jako v předchozí analýze jsme kategorii „Kombinace lexikálního a morfologického prostředku s dubitativním významem“ v této části práce vyřadili, protože se odpovídající případy ve výsledcích neobjevovaly, a také jsme se rozhodli ze souhrnné tabulky vyřadit kategorii „Překlad dokonavým videm“; ve výsledcích se sice objevují dokonavé tvary sloves v minulém čase, ale domníváme se, že ve vztahu k času minulému toto odlišení nutné není, na rozdíl od přítomnosti (viz Kapitola 6).

Pro úplnost nicméně v Tabulce 17 uvádíme, v jakých případech byl užit nedokonavý tvar minulého času a v jakých případech tvar dokonavý.

Pokud vezmeme v potaz skutečnost, že paradigma HABRÉ HABLADO ve své dubitativní funkci vyjadřuje pravděpodobnost v anteprezentu (Zavadil, Čermák: 2010, s. 306), a pokud přihlídneme také k počáteční hypotéze (viz Kapitola 4.3), domníváme se, že v českých větách bude dominovat překlad prostřednictvím minulého a přítomného času spolu s překladem lexikálními prostředky.

### 8.1 Výsledky korpusové analýzy – základní typy překladu dubitativu

Typ překladu		Počet výskytů	%
Morfologické kategorie	Překlad časem minulým a přítomným	27	51
	Dubitativní význam v češtině vyjádřen morfologicky a modálním slovesem	8	
Překlad lexikálním prostředkem (adverbium/částice)		33	49
<b>CELKEM</b>		<b>68</b>	<b>100</b>

Tabulka 14: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu HABRÉ HABLADO v přímých otázkách – souhrnná tabulka tří základních typů překladu

Tabulka 14 shrnuje dvě základní kategorie, prostřednictvím kterých byly věty obsahující dubitativní užití paradigmatu HABRÉ HABLADO, přeloženy do češtiny; překlad morfologickým prostředkem (jednu podkategorii tvoří překlady se zachováním dubitativního

významu, druhou překlady bez jeho vyjádření) a překlad prostředkem lexikálním. Tentokrát se mezi výskyty neobjevil žádný případ, který by nespadal pod žádnou z uvedených kategorií, tudíž nebylo nutné vytvořit kategorii jiných způsobů překladu. Poměr každé ze dvou zmíněných kategorií byl ve výsledcích téměř vyrovnaný; morfologické kategorie tvoří 51 % případů a překlad některým lexikálním výrazem 49 %.

## 8.2 Překlad morfologickým prostředkem či modálním slovesem

Typ překladu	Počet výskytů	%
Překlad časem minulým a přítomným	27	77
Dubitativní význam v češtině vyjádřen morfologicky a modálním slovesem	8	23
<b>CELKEM</b>	<b>35</b>	<b>100</b>

*Tabulka 15: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu HABRÉ HABLADO v přímých otázkách – souhrnná tabulka morfologických podkategorií*

Můžeme si všimnout, že ve výše uvedené tabulce převládá mezi morfologickými podkategoriemi překlad časem minulým a přítomným bez vyjádření dubitativního významu (77 % případů), zatímco kategorie, ve které je dubitativní charakter výpovědi v češtině vyjádřen morfologicky a modálním slovesem, tvoří pouze 23 % výsledků.

### 8.2.1 Překlad časem minulým a přítomným

Typ překladu	Počet výskytů	%
Překlad časem minulým	19	70
Překlad časem přítomným	8	30
<b>CELKEM</b>	<b>27</b>	<b>100</b>

*Tabulka 16: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu HABRÉ HABLADO v přímých otázkách – překlad časem minulým a přítomným*

Z Tabulky 16 je patrné, že ve výsledcích dominuje překlad časem minulým, který se objevuje v 70 % případů, překlad časem přítomným najdeme ve výsledcích ve 30 % případů.

### Minulý čas

(81) ¿Habrá escrito mucho?

Napsal toho hodně?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 3. 2. 2022. Lucía Etxebarria, *Amor, curiosidad, prozac y dudas*, překlad Hana Kloubová.)

## Přítomný čas

(82) «¿De dónde **habrá sacado** esta chica esos modales?»

„Odkud **má** to děvče tyhle způsoby?“

(ÚČNK, InterCorp, cit. 3. 2. 2022. Eduardo Mendoza, *La verdad sobre el caso Savolta*, překlad Petr Koutný.)

Pro úplnost uvádíme, jaké procentuální vyjádření tvořil dokonavý a nedokonavý tvar minulého času. Tuto informaci nalezneme v Tabulce 17:

Typ překladu	Počet výskytů	%
Dokonavý tvar minulého času	13	68
Nedokonavý tvar minulého času	6	32
<b>CELKEM</b>	<b>19</b>	<b>100</b>

Tabulka 17: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu *HABRÉ HABLADO* v přímých otázkách – překlad časem minulým – tvar dokonavý a nedokonavý

## Dokonavý tvar minulého času

(83) ¿**Habrán ido** a por los niños al colegio?

**Našli si** děti ve škole?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 3. 2. 2022. Javier Moro, *El sari rojo*, překlad Marie Jungmannová.)

## Nedokonavý tvar minulého času

(84) «¿**Habrás revisado** bien?»

„A **díval ses** dobře?“

(ÚČNK, InterCorp, cit. 3. 2. 2022. Mario Benedetti, *La borra del café*, překlad Jan Mattuš.)

## 8.2.2 Dubitativní význam v češtině vyjádřen morfologicky a modálním slovesem

Typ překladu	Počet výskytů	%
(Že +) kondicionál	4	50
Modální sloveso <i>moci</i>	2	25
Záporná otázka	2	25
<b>CELKEM</b>	<b>8</b>	<b>100</b>

Tabulka 18: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu *HABRÉ HABLADO* v přímých otázkách – Dubitativní význam vyjádřen morfologicky a modálním slovesem

Data z Tabulky 18 nám poskytují informaci o tom, jakými morfologickými prostředky a modálními slovesy byl dubitativ v českých větách vyjádřen. Můžeme zde spatřit zásadní rozdíl oproti předchozím analýzám; nenalezneme zde budoucí čas, což je vzhledem ke slovesnému času námi analyzovaného paradigmatu předvídatelné.

Nejčastějším způsobem vyjádření dubitativu byl kondicionál, který se ve výsledcích vyskytoval i v konstrukci *Že by...?*, a zaujímal v této morfologické podkategorii polovinu výskytů, následovalo modální sloveso *moci* v minulém čase, které tvoří 25 % případů, stejně jako záporná otázka. Pro ilustraci uvádíme ke každému typu překladu konkrétní případ.

### Kondicionál

(85) «¿**Habrán hecho** las paces?»

„**Že by** spolu **uzavřeli** mír?“

(ÚČNK, InterCorp, cit. 2. 2. 2022. Mario Vargas Llosa, *Guerra del fin del mundo*, překlad Vladimír Medek.)

### Modální sloveso *moci*

(86) ¿**Habrá sido** ella?

**Mohla to být** ona?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 2. 2. 2022. Miguel de Unamuno, *Niebla*, překlad Alena Ondrušková.)

### Záporná otázka

(87) ¿**Habré sacado** esto de alguna parte?

**Neopsal jsem** to odněkud?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 2. 2. 2022. Augusto Roa Bastos, *Yo el supremo*, překlad Josef Forbelský.)

### 8.3 Překlad lexikálním prostředkem

Lexikální prostředek	Počet výskytů	%
<i>Asi</i> + minulý/přítomný čas	8	23
<i>Jestlipak</i> + minulý/přítomný čas	7	20
<i>Snad</i> + minulý/přítomný čas	5	15
<i>Copak</i> + minulý čas	3	9
<i>Jen</i> + minulý/přítomný čas	3	9
<i>Kdepak</i> + minulý čas	2	6
<i>Jenom</i> + minulý čas	1	3
<i>Co když</i> + minulý čas	1	3
<i>Co jestli</i> + minulý čas	1	3
<i>Jakpak asi</i> + minulý čas	1	3
<i>Kdopak asi</i> + minulý čas	1	3
<i>Asi tak</i> + minulý čas	1	3
<b>CELKEM</b>	<b>33</b>	<b>100</b>

Tabulka 19: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu *HABRÉ HABLADO* v přímých otázkách – Překlad lexikálním prostředkem

Tabulka 19 znázorňuje seznam všech lexikálních výrazů, které byly pro překlad dubitativu českými překladateli použity. Z těchto dat vyplývá, že nejužívanějšími lexikálními prostředky jsou výrazy *asi*, pokrývající 23 % případů, *jestlipak*, tvořící 20 % případů a *snad*, objevující se v 15 % případů. V tabulce najdeme také údaj o slovesném čase, ve kterém se vyskytovaly. V návaznosti na to můžeme uvést, že tyto tři nejužívanější prostředky byly doprovázeny jak časem minulým, tak časem přítomným. Kromě výrazu *jen* se ostatní lexikální prostředky objevovaly pouze v minulém čase. Pro ilustraci uvádíme příklady vět z korpusu pro tři nejfrekventovanější výrazy.

#### *Asi*

(88) ¿Cuáles **habrán sido** los monstruos secretos de Gustavo?

Jaká tajná strašidla měl **asi** Gustavo?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 2. 2. 2022. Mario Benedetti, *Gracias por el fuego*, překlad Libuše Prokopová.)

### ***Jestlipak***

(89) ¿**Habrá estado** Gustavo alguna vez con una mujer?

**Jestlipak** už měl Gustavo taky ženskou?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 2. 2. 2022. Mario Benedetti, *Gracias por el fuego*, překlad Libuše Prokopová.)

### ***Snad***

(90) ¿**Habré caído** en desgracia?

Upadl jsem **snad** v nemilost?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 2. 2. 2022. Mario Vargas Llosa, *La fiesta del chivo*, překlad Petr Zavadil.)

## **8.4 Závěry k analýze českých protějšků dubitativního užití paradigmatu HABRÉ HABLADO v přímých otázkách**

Analýza dubitativního užití paradigmatu HABRÉ HABLADO v přímých otázkách ukázala, že se námi formulovaná hypotéza potvrdila, nejužívanějšími způsoby překladu tohoto paradigmatu je překlad minulým a přítomným časem spolu s lexikálními prostředky.

Vzhledem ke skutečnosti, že překlad některou z morfoložických kategorií převažoval oproti lexikálnímu vyjádření dubitativu pouze o 2 % výskytů, nelze jednoznačně konstatovat, že by tento způsob překladu byl způsobem převládajícím, jako tomu je u předchozích analýz.

Domníváme se, že vysoký výskyt případů, ve kterých překladatelé užíli nějakého lexikálního prostředku, poukazuje na skutečnost, že si v minulém čase český jazyk musí pro vyjádření pravděpodobnosti vypomocet lexikálními výrazy, protože na rozdíl od španělštiny nedisponuje slovesným systémem pro vyjádření pravděpodobnosti v minulém čase.

## 9. České protějšky dubitativního užití paradigmatu HABRÉ HABLADO v nepřímých otázkách

V následující kapitole se budeme zabývat dubitativním užitím paradigmatu HABRÉ HABLADO v nepřímých otázkách a jeho českými protějšky. Pro účely této analýzy opět použijeme již protříděné výsledky z první analýzy. Získali jsme 28 výskytů námi analyzovaného paradigmatu v nepřímých otázkách. Na rozdíl od předchozích analýz tvoří výsledky pouze dvě kategorie: „Překlad časem minulým a přítomným“, ve které dubitativní charakter výpovědi vyplývá z širšího kontextu (v našem případě z předchozí věty) a „Překlad lexikálním prostředkem“. V Kapitole 4. 4. pak uvádíme nejčastější typy uvozovacích vět.

### 9.1 Výsledky korpusové analýzy – základní typy překladu dubitativu

Typ překladu	Počet výskytů	%
Překlad časem minulým a přítomným	22	79
Překlad lexikálním prostředkem	6	21
<b>CELKEM</b>	<b>28</b>	<b>100</b>

Tabulka 20: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu HABRÉ HABLADO v nepřímých otázkách – souhrnná tabulka dvou základních typů překladu

Výše uvedená tabulka obsahuje dvě základní kategorie, kterými byly španělské nepřímé otázky v dubitativu překládány do češtiny. Můžeme si všimnout, že nejfrekventovanějším způsobem překladu je překlad pomocí minulého a přítomného času, tento typ překladu nám pokrývá 79 % výskytů. Druhou kategorií je překlad lexikálním prostředkem, který ve výsledcích najdeme ve 21 % případů. Případy, kdy by byl dubitativ vyjádřen morfologicky a modálním slovesem se zachováním dubitativního významu, se ve výsledcích této analýzy neobjevily.

#### 9.1.1 Překlad časem minulým a přítomným

Z Tabulky 20 je patrné, že ve výsledcích převládal překlad časem minulým a přítomným. Tento způsob překladu sám o sobě nedokáže vyjádřit dubitativní význam věty, ale v naší analýze je daný význam ve všech 22 případech vyjádřen v předchozí (uvozovací) větě:

## Minulý čas

(91) **Quién sabe** cuántas **habrán venido** ya a espiar mi disposición a pactar, a capitular sin condiciones.

**Kdoví** kolik jich už **přilétlo**, aby vyslídily mou ochotu dohodnout se, bezpodmínečně kapitulovat.

(ÚČNK, InterCorp, cit. 17. 2. 2022. Augusto Roa Bastos, *Yo el supremo*, překlad Josef Forbelský.)

## Přítomný čas

(92) **Me pregunto** qué **habrá impulsado** a un hombre sin escrúpulos a tomarse tanto trabajo para obtener la absolución de un reo, tras haber provocado con éxito su condena.

**Táži se**, co **vede** tak bezectného člověka k tomu, že se tolik snaží získat omilostnění jednoho vězně poté, co dosáhl jeho odsouzení.

(ÚČNK, InterCorp, cit. 17. 2. 2022. Eduardo Mendoza, *El asombroso viaje de Pomponio Flato*, překlad Jana Novotná.)

Pro úplnost uvádíme, že překlad přítomným časem se vyskytl pouze ve dvou případech, ostatní výskyty tvořil překlad časem minulým.

### 9.1.2 Překlad lexikálním prostředkem

Překlad prostřednictvím lexikálního výrazu byl ve výsledcích zastoupen v 6 případech, přičemž pokaždé se jednalo o částici *asi*. Věty se vyskytovaly vždy v minulém čase. Pro ilustraci uvádíme konkrétní příklad:

(93) **Me pregunto** quién **habrá jodido** a quién.

Tak si říkám, kdo **asi** koho podrazil.

(ÚČNK, InterCorp, cit. 18. 2. 2022. Ernesto Sabato, *Abaddón el exterminador*, překlad Anežka Charvátová.)

## 9.2 Uvozovací věty nepřímých otázek paradigmatu HABRÉ HABLADO

Uvozovací věta	Počet výskytů	%
<i>Me pregunto</i>	13	46
<i>No sé</i>	7	25
<i>Quién sabe</i>	5	18
<i>Quiero saber</i>	3	11
<b>CELKEM</b>	<b>28</b>	<b>100</b>

Tabulka 21: České překlady dubitativního užití španělského paradigmatu HABRÉ HABLADO v nepřímých otázkách – uvozovací věty

Z výše uvedené tabulky lze vyvodit, že mezi řídicími větami, které nepřímé otázky uvozovaly, nejčastěji najdeme větu *Me pregunto*. V tomto se liší od Tabulky 13, ve které uvádíme uvozovací věty, které doprovázely nepřímé otázky v paradigmatu HABLARÉ. Ve zmíněné tabulce převládá věta *No sé*, která tvoří 45 % případů.

## 9.3 Závěry k analýze českých protějšků dubitativního užití paradigmatu HABRÉ HABLADO v nepřímých otázkách

Je nutné poznamenat, že v této analýze je zapotřebí brát v potaz skutečnost, že frekvence výskytu paradigmatu HABRÉ HABLADO v nepřímých otázkách byla velmi nízká, a je tedy nesnadné formulovat závěr. Analýza se v mnoha aspektech shoduje s analýzou paradigmatu HABLARÉ v nepřímých otázkách, v obou je dominantním způsobem překladu překlad minulým a přítomným časem, kdy je dubitativní charakter věty vyjádřen prostřednictvím věty řídicí. Naopak případ, ve kterém by byl dubitativní význam v české větě vyjádřen morfologicky a modálním slovesem v této analýze nenajdeme, přestože se v případě nepřímých otázek paradigmatu HABLARÉ jednalo o dominantní způsob překladu, viz Kapitola 7.

Zajímavým faktem také je, že jediným užitým lexikálním výrazem v této analýze je částice *asi*. Dodáváme, že tento výraz byl v předchozích analýzách nejužívanějším lexikálním prostředkem.

## 10. Zpětná analýza - Španělské protějšky nejfrekventovanějších českých lexikálních výrazů užitých v dubitativních otázkách

Tato část práce je tvořena zpětnou analýzou, jejímž cílem je zjistit, jaké konstrukce ve španělštině odpovídají českým přímým a nepřímým dubitativním otázkám. Pro účely této analýzy jsme využili české části paralelního korpusu *InterCorp*, konkrétně subkorpusu tvořeného českými originály, ke kterému jsme si zarovnali španělskou část *InterCorpu*. V obou případech se jednalo o verzi 13.

Na základě předchozích analýz jsme zjistili, že nejužívanějším typem překladu španělského dubitativu do češtiny je překlad pomocí některé z morfologických kategorií, ty však vzhledem ke své povaze a enormnímu množství potenciálních šumů není možné pro zpětnou analýzu použít. Pro účely této analýzy jsme se tedy rozhodli vyhledat pouze lexikální výrazy, které byly v předchozích analýzách vyhodnoceny jako nejčastější. Jednalo se o výrazy *asi*, *snad*, *jestlipak* a *že by*. Pro zpětnou analýzu jsme si sestavili čtyři dotazy, které mají následující podobu:

1. [lemma="asi"]
2. [lemma="snad"]
3. [lemma="jestlipak"]
4. [lemma="že"][word="by"]

Je třeba poznamenat, že relativně vysoký počet výskytů jednotlivých lexikálních výrazů obsahoval také velké množství šumů; českých dubitativních otázek bylo ve výsledcích poskrovnu. Pro přehlednost jsme výsledky zahrnuli do následující tabulky:

Český lexikální výraz	Počet výskytů	Z toho užito v dubitativní otázce
<i>Asi</i>	1129	35
<i>Snad</i>	1251	58
<i>Jestlipak</i>	25	11
<i>Že by</i>	822	28
<b>CELKEM</b>	<b>3227</b>	<b>132</b>

Tabulka 22: Použité české lexikální prostředky

Španělské konstrukce, které se ve větách objevily v roli protějšku českých nejužívanějších lexikálních výrazů, jsme rozdělili do čtyř kategorií. V Kapitole 10.1 najdeme souhrnnou tabulku, která uvádí všechny tyto způsoby překladu.

Vzhledem ke skutečnosti, že je ve španělštině dubitativ jednou z funkcí probabilitivu (Zavadil – Čermák, 2011, s. 251), domníváme se, že nejčastějším překladatelským řešením budou právě tvary probabilitivu v různých slovesných časech.

### 10.1 Souhrnná tabulka nejčastějších způsobu překladu českých dubitativních otázek do španělštiny

Typ překladu		Počet výskytů	%
Morfologické kategorie	Překlad přítomným časem a minulými časy bez vyjádření dubitativního významu	41	73
	Dubitativní užití tvarů probabilitivu	40	
	Dubitativní význam ve španělštině vyjádřen španělskou modální perifrází	16	
Překlad lexikálním prostředkem		27	20
Kombinace lexikálního prostředku a modální perifráze s dubitativním významem		4	3
Jinak		4	3
<b>CELKEM</b>		<b>132</b>	<b>100</b>

*Tabulka 23: Souhrnná tabulka španělských protějšků nejfrekventovanějších českých lexikálních výrazů užitých v dubitativních otázkách*

Z výše uvedené souhrnné tabulky plyne, že nejčastějším způsobem překladu českých dubitativních otázek je vyjádření pomocí některé z morfologických kategorií, které tvoří 73 % výsledků. Překlad prostřednictvím lexikálního výrazu se ve výsledcích v menším množství objevoval také, konkrétně ve 20 % případů. Podrobný seznam těchto výrazů nalezneme v Tabulce 27. Mezi již uvedenými způsoby překladu nalezneme také případy, kdy byl pro vyjádření dubitativu v českých větách užit lexikální prostředek v kombinaci se španělskou modální perifrází. Jednalo se pouze o 4 výskyty, ovšem vzhledem ke skutečnosti, že jsme v minulých analýzách tuto kategorii oddělili, rozhodli jsme se takto učinit i v této části práce, a to i přes nízký počet výskytů. Poslední kategorii představují případy, které neodpovídají žádné z uvedených kategorií.

## 10.2 Morfologické kategorie

Typ překladu	Počet výskytů	%
Dubitativní užití tvarů probabilitivu	40	41
Překlad časem přítomným či minulými časy bez vyjádření dubitativního významu	41	42
Dubitativní význam ve španělštině vyjádřen španělskou modální perifrází	16	16
<b>CELKEM</b>	<b>97</b>	<b>100</b>

Tabulka 24: Španělské protějšky nejfrekventovanějších českých lexikálních výrazů užitých v dubitativních otázkách – morfologické kategorie

Tabulka 24 zobrazuje tři morfologické kategorie, které byly použity pro překlad českých dubitativních otázek do španělštiny. Můžeme si všimnout, že překladatelé nejčastěji volili mezi vyjádřením prostřednictvím tvarů probabilitivu či překladem pomocí přítomného a některého z minulých časů bez zachování dubitativního významu. V 16 % případů byl dubitativní charakter výpovědi vyjádřen španělskou modální perifrází.

### 10.2.1 Dubitativní užití tvarů probabilitivu

Typ překladu	Počet výskytů	%
Dubitativní užití HABLARÉ	23	57
Dubitativní užití HABRÉ HABLADO	8	20
Dubitativní užití HABLARÍA	4	10
Dubitativní užití HABRÍA HABLADO	5	13
<b>CELKEM</b>	<b>40</b>	<b>100</b>

Tabulka 25: Španělské protějšky nejfrekventovanějších českých lexikálních výrazů užitých v dubitativních otázkách – dubitativní užití tvarů probabilitivu

Výše uvedená tabulka popisuje, jaké tvary probabilitivu byly pro vyjádření dubitativního odstínu věty zvoleny překladateli a v jakém procentuálním zastoupení je ve výsledcích nalezneme. Z uvedených dat je patrné, že nejfrekventovanějším se stalo paradigma HABLARÉ, které tvoří 57 % výsledků. Paradigma HABRÉ HABLADO ve výsledcích nalezneme ve 20 % případů. Zbylé výskyty pokrývaly paradigmata HABLARÍA (10 % výskytů) a HABRÍA HABLADO (13 % výskytů). Z toho vyplývá, že se ve výsledcích

dubitativ vyskytl ve všech svých temporálních významech. Pro ilustraci uvádíme konkrétní příklady:

### **Paradigma HABLARÉ**

(94) Je to **snad** můj pohřeb?

¿**Será** mi entierro?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 11. 3. 2021. Július Fučík, *Reportáž psaná na oprátce*, překlad Libuše Prokopová.)

### **Paradigma HABRÉ HABLADO**

(95) **Že by** se dohodli?

¿**Se habrán puesto de acuerdo**?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 11. 3. 2021. Milan Kundera, *Valčík na rozloučenou*, překlad Fernando de Valenzuela.)

### **Paradigma HABLARÍA**

(96) Nevěděl si **asi** rady, co?

No **sabría** qué hacer, ¿no?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 11. 3. 2021. Karel Čapek, *Krakatit*, překlad Patricia Gonzalo de Jesús.)

### **Paradigma HABRÍA HABLADO**

(97) Co to **asi** dalo práce takového koně najít?

¿Cuánto **habría costado** encontrar un caballo así?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 11. 3. 2021. Miloš Urban, *Hastrman - zelený román*, překlad Kepa Uharte.)

## 10.2.2 Překlad časem přítomným či minulými časy bez vyjádření dubitativního významu

Typ překladu	Počet výskytů	%
<i>Presente de indicativo</i>	24	59
<i>Pretérito imperfecto de indicativo</i>	9	22
<i>Pretérito perfecto compuesto de indicativo</i>	5	12
<i>Pretérito pluscuamperfecto de indicativo</i>	3	7
<b>CELKEM</b>	<b>41</b>	<b>100</b>

Tabulka 26: Španělské protějšky nejfrekventovanějších českých lexikálních výrazů užitých v dubitativních otázkách – Překlad časem přítomným či minulými časy bez vyjádření dubitativního významu

Výše uvedená tabulka obsahuje španělské slovesné časy, které byly pro překlad českých dubitativních otázek využity. Dominantním slovesným časem byl indikativ přítomný, který tvoří 59 % výskytů. Zbývající věty byly přeloženy prostřednictvím některého z výše uvedených španělských minulých časů. Je důležité opět zmínit, že tento typ překladu dubitativní význam věty nevyjadřuje.

### *Presente de indicativo*

(98) „Kdopak to **asi** na mě vzpomíná?“

«¿Quién **piensa** en mí?»

(ÚČNK, InterCorp, cit. 12. 3. 2021. Bohumil Hrabal, *Pábitelé*, překlad Eva Kruntorádová; Núria Mirabet.)

### *Pretérito imperfecto de indicativo*

(99) Byl to **snad** on, kdo pitval toho jednorožce?

¿**Era** él quien estaba diseccionando el unicornio?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 12. 3. 2021. Miloš Urban, *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*, překlad Kepa Uharte Mendicoa.)

### *Pretérito perfecto compuesto de indicativo*

(100) „Pán měl **asi** zase dlouhou noc?“

«¿El señor **ha tenido** otra noche larga?»

(ÚČNK, InterCorp, cit. 12. 3. 2021. Miloš Urban, *Lord Mord*, překlad Kepa Uharte.)

### *Pretérito pluscuamperfecto de indicativo*

(101) „**Že by** je vítr zahnal?“

«¿El viento los **había alejado** de la costa?»

(ÚČNK, InterCorp, cit. 12. 3. 2021. Ivan Klíma, *Láska a smetí*, překlad Judit

Romeu Labayen.)

### 10.2.3 Dubitativní význam ve španělštině vyjádřen španělskou modální perifrází

Španělské modální perifráze	Počet výskytů	%
<i>deber (de) + infinitiv</i>	7	44
<i>tener que, + infinitiv</i>	4	25
<i>haber de + infinitiv</i>	3	19
<i>poder + infinitiv</i>	2	12
<b>CELKEM</b>	<b>16</b>	<b>100</b>

Tabulka 27: Španělské protějšky nejfrekventovanějších českých lexikálních výrazů užitých v dubitativních otázkách – Dubitativní význam ve španělštině vyjádřen španělskou modální perifrází

Dalším způsobem překladu námi analyzovaného jevu do španělštiny bylo vyjádření dubitativního významu španělskými modálními perifrázemi. Jednalo se o perifráze, které umožňují epistémickou interpretaci. Konkrétně se jednalo o konstrukce *deber (de)*, *tener que*, *haber de*, *poder + infinitiv*.

#### *Deber de + infinitiv*

(102) „Jak mu **asi** bylo, když na věži seděla ta pitomá cibule?“

«¿Cómo **debía de** estar cuando había esa estúpida cebolla en la torre?»

(ÚČNK, InterCorp, cit. 12. 3. 2021. Miloš Urban, *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*, překlad Kepa Uharte Mendicoa.)

#### *Haber de + infinitiv*

(103) Jak **asi** vypadá věž přilepená ke gigantickému domu?

¿Qué **ha de** parecer una torre pegada a una casa gigantesca?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 12. 3. 2021. Miloš Urban, *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*, překlad Kepa Uharte Mendicoa.)

### 10.3 Překlad lexikálním prostředkem

Lexikální výraz + slovesný čas		Počet výskytů	%
<i>Acaso</i>	<i>Presente de indicativo</i>	5	44
	<i>Pretérito imperfecto de indicativo</i>	4	
	<i>Pretérito indefinido</i>	1	
	<i>Pretérito perfecto compuesto de indicativo</i>	1	
	<i>Pretérito pluscuamperfecto de indicativo</i>	1	
<i>Quizá(s)</i>	<i>Presente de indicativo</i>	3	41
	<i>Pretérito imperfecto de indicativo</i>	6	
	<i>Pretérito perfecto compuesto de indicativo</i>	1	
	<i>Presente de subjuntivo</i>	1	
<i>Es que + presente de indicativo</i>		2	7
<i>A lo mejor + presente de indicativo</i>		1	4
<i>Tal vez + pretérito imperfecto de indicativo</i>		1	4
<b>CELKEM</b>		<b>27</b>	<b>100</b>

Tabulka 28: Španělské protějšky nejfrekventovanějších českých lexikálních výrazů užitých v dubitativních otázkách – Překlad lexikálním prostředkem

Tabulka 28 zahrnuje všechny lexikální výrazy, které byly pro překlad dubitativu do španělštiny použity. Ve zmíněné tabulce jsou dále obsaženy slovesné časy, které lexikální prostředky ve větách doprovázely. Z dat vyplývá, že nejfrekventovanějším lexikálním prostředkem bylo španělské adverbium *acaso*, které se nejčastěji vyskytovalo v indikativu přítomnosti a pokrývá 44 % výskytů. Druhým nejužívanějším výrazem bylo adverbium *quizá*, vyskytující se i ve tvaru *quizás*. V nízkém zastoupení najdeme ve výsledcích i výrazy *es que*, *a lo mejor* a *tal vez*. Z výše uvedených jsou výrazy *acaso*, *quizá(s)* a *tal vez* ve španělské tradici řazeny k tzv. *adverbios de duda* (RAE, 2009, s. 2871), viz Kapitola 2.3.1.

Pro ilustraci níže uvádíme příklad pro každý lexikální výraz.

#### *Acaso*

(104) Jsou **snad** Trojští lepší vojáci než my?

¿**Acaso** son los soldados troyanos mejores que nosotros?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 12. 3. 2021. Karel Čapek, *Knihy apokryfů*, překlad Ana Orozco de Falbr.)

### ***Quizá(s)***

(105) Je to **snad** platonská idea ženy?

¿Es **quizá** la idea platónica de la mujer?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 13. 3. 2021. Milan Kundera, Nesnesitelná lehkost bití, překlad Fernando de Valenzuela.)

### ***Es que***

(106) „Prší **snad**?“

«¿**Es que** está lloviendo?»

(ÚČNK, InterCorp, cit. 13. 3. 2021. Karel Čapek, *Krakatit*, překlad Patricia Gonzalo de Jesús.)

### ***A lo mejor***

(107) Je **snad** i ta ... nenávist podobnější lidem?

¿**A lo mejor** este odio también es más como los seres humanos?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 13. 3. 2021. Karel Čapek, *R.U.R.*, překlad Consuelo Vázquez de Parga.)

### ***Tal vez***

(108) Nebyl jsem **snad** opilý?

¿Estaba borracho, **tal vez**?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 13. 3. 2021. Jaroslav Hašek, *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, překlad Alfonsina Janés Nadal.)

## 10.4 Kombinace lexikálního prostředku a španělské modální perifráze s dubitativním významem

Lexikální + morfologický prostředek	Počet výskytů	%
<i>Acaso + deber</i>	2	50
<i>Acaso + tener que</i>	1	25
<i>Tal vez + tener que</i>	1	25
<b>CELKEM</b>	<b>4</b>	<b>100</b>

Tabulka 29: Španělské protějšky nejfrekventovanějších českých lexikálních výrazů užitých v dubitativních otázkách – Kombinace lexikálního prostředku a španělské modální perifráze s dubitativním významem

Jak je z výše uvedené tabulky patrné, případů, ve kterých bylo pro překlad českých otázek v dubitativu užito kombinace lexikálního prostředku a modální perifráze, bylo opravdu pořídku. Ve výsledcích se dvakrát objevila kombinace adverbia *acaso* s perifrází *deber* + infinitiv a jednou v kombinaci s konstrukcí *tener que* + infinitiv. Dalším adverbiem, které se ve výsledcích vyskytlo, je *tal vez*, a to v kombinaci s perifrází *tener que* + infinitiv.

### *Acaso + deber*

(109) Má se **snad** omlouvat?

¿**Acaso debe** pedir disculpas?

(ÚČNK, InterCorp, cit. 14. 3. 2021. Milan Kundera, *Život je jinde*, překlad Fernando de Valenzuela.)

## 5. 5 Závěry ke zpětné analýze

Zpětná analýza nám z převážné části potvrdila naši počáteční hypotézu, zakládající se na domněnce, že nejčastějším protějškem českých dubitativních otázek budou tvary španělského probabilitivu v různých slovesných časech.

S přihlédnutím k výsledkům předchozích analýz není překvapením, že dalším, hojně zastoupeným způsobem překladu, byl překlad pomocí přítomného či minulého času, kdy dubitativní charakter výpovědi zůstal nevyjádřen.

Zajímavým zjištěním je, že pokud je dubitativní význam ve španělské větě vyjádřen pomocí lexikálního výrazu, zřídka je užito v rámci téže věty španělských modálních perifrází, přestože i takovéto případy ve výsledcích nalezneme. V této souvislosti je třeba

zmínit, že žádná z vět obsahující některý z tvarů probabilitivu nebyla doprovázena lexikálním výrazem. Z této skutečnosti je možné vyvodit, že dubitativní odstín vyjádřený ve větě prostřednictvím tvarů probabilitivu je sám o sobě natolik silný, že není třeba užít prostředku lexikálního. To se shoduje s interpretací RAE, která toto užití klasifikuje jako redundantní, ovšem nikoli jako agramatické (2009, s. 2814), viz Kapitola 2. 3. 1.

## 11. Závěr

V poslední části této bakalářské práce se na základě výsledků korpusových analýz a informací v teoretické části pokusíme vyvodit obecné závěry. Naším hlavním cílem bylo identifikovat české protějšky španělských přímých a nepřímých dubitativních vět. Následující tabulka shrnuje všechny uskutečněné korpusové analýzy (s výjimkou analýzy zpětné).

Typ překladu		Počet výskytů	%
Morfologické kategorie	Dubitativní význam v češtině vyjádřen morfologicky a modálním slovesem	168	62
	Překlad časem minulým, přítomným a infinitivem	139	
	Překlad dokonavým videm	88	
Překlad lexikálním prostředkem		190	30
Kombinace lexikálního a morfologického prostředku s dubitativním významem		25	4
Jinak		27	4
<b>CELKEM</b>		<b>637</b>	<b>100</b>

Tabulka 30: Souhrnná tabulka českých protějšků španělského dubitativu

Předpokládali jsme, že ve výsledcích bude dominantním způsobem překladu překlad pomocí lexikálních prostředků, které v češtině slouží jako centrální prostředek pravděpodobnostní modalit (Komárek et al., 1986, s. 170; Buráňová, 1979, s. 98-101), viz Kapitola 3. Přestože i tento způsob překladu byl ve výsledcích poměrně silně zastoupený (vyskytoval se v 30 % případů), z výsledků korpusových analýz vyplývá, že nejužívanějším způsobem překladu je překlad prostřednictvím morfologických kategorií, tato skupina tvoří 62 % výsledků. V rámci zmíněných kategorií byl nejčastěji dubitativní význam vyjádřen morfologicky a modálním slovesem. Tato podkategorie obsahuje případy, ve kterých byl dubitativ vyjádřen pomocí futura, kondicionálu, záporné otázky a modálních sloves.

Druhou nejpočetnější morfologickou třídou je překlad časem minulým, přítomným a infinitivem. Zajímavým zjištěním nám bylo, že je tato podkategorie ve výsledcích poměrně hojně zastoupená, přestože v tomto typu překladu zůstává dubitativní odstín výpovědi nevyjádřen. Jako neobvyklý způsob překladu v rámci této kategorie se může zdát překlad infinitivem, který je ovšem Meyerem (2017) hodnocen jako typ dubitativní otázky, viz Kapitola 4.3. V souladu s tímto tvrzením není tedy překvapením, že se ve výsledcích objevil.

Překlad dokonavým videm byl třetí nejužívanější morfologickou kategorií. Tento typ překladu opět nevyjadřuje dubitativní charakter dané věty, protože dokonavý vid nemůže, na rozdíl od futura, vyjadřovat dubitativní funkci. Problematice českého slovesného vidu se věnujeme v Kapitole 3.1.3.

Již zmíněným, hojně zastoupeným typem překladu, byl překlad lexikálními prostředky. Tvořil 30 % výskytů a nejčastěji se jednalo o partikule *asi*, *snad* a *jestlipak*. Zde je třeba zmínit, že se v tomto ohledu velmi lišila situace v otázkách přímých a nepřímých; v prvním typu otázek má toto překladatelské řešení ve výsledcích silné zastoupení, kdežto v otázkách nepřímých se v rámci paradigm *HABLARÉ* a *HABRÉ HABLADO* objevil celkem pouze v 11 případech, z toho 10 případů tvořila částice *asi*.

Jako další typ překladu jsme vyčlenili případy, kdy se v tázací větě vyskytl prostředek lexikální spolu s prostředkem morfologickým, nejčastěji se jednalo o kombinaci futura a modální částice. Je důležité podotknout, že v rámci nepřímých vět se podobný případ nevyskytl.

Do kategorie „Přeloženo jinak“ jsme zařadili ta překladatelská řešení, která neodpovídají žádné z výše uvedených kategorií. Jednalo se např. o překlad pomocnou větou a tento druh překladu tvořil 4 % všech výsledků.

V neposlední řadě jsme provedli zpětnou analýzu, jejímž cílem bylo zjistit, zda českým nejfrekventovanějším lexikálním výrazům užitým v dubitativních otázkách opravdu nejčastěji odpovídá probabilitivní užití tvarů futura a kondicionálu. Při určování nejužívanějších lexikálních výrazů jsme vycházeli z Tabulek 5, 12, 19 a z podkapitoly 9.1.2. Tato analýza nám potvrdila, že se skutečně jedná o nejčastější protějšek českých dubitativních vět, spolu s překladem prostřednictvím času přítomného a minulého, ve kterém zůstává dubitativní význam nevyjádřen. Kromě tohoto závěru přinesla analýza i několik vedlejších poznatků. Zjistili jsme, že španělština pro překlad českých dubitativních vět kromě morfologických prostředků využívá i prostředků lexikálních, v naší analýze se jednalo především o španělská *adverbios de duda*, zejména o *acaso* a *quizá(s)*. Zároveň jsou tyto výrazy natolik silné, že ve větách zpravidla nejsou doprovázeny morfologickými prostředky.

Je důležité zmínit, že výsledky korpusových analýz nelze brát jako obecně platné; jak jsme již zmínili, ve výsledcích se vyskytovaly případy, ve kterých bylo prakticky nemožné určit, zda se jedná o užití epistémické funkce futura či o pouhé vyjádření budoucnosti. Výsledky tedy mohou být v tomto ohledu mírně zkreslené, i přesto je však považujeme za přínosné.

Ze všech výše uvedených informací lze vyvodit, že pro vyjádření pravděpodobnosti v češtině v rámci MV tázacího je zapotřebí jiných prostředků než ve větách oznamovacích.

## Resumé v českém jazyce

Tato práce se zabývá dubitativem ve španělštině a jeho českými protějšky. Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou.

První kapitola slouží jako úvod k práci a vymezuje výchozí literaturu. Zároveň zde na základě informací z uvedené literatury vyslovujeme hypotézu, která se vztahuje k očekávaným výsledkům praktické části. Ve druhé kapitole se teoreticky zabýváme pojmy modus, modalita a modálními významy a zmiňujeme zde interpretaci Bohumila Zavadila a Franka Roberta Palmera.

Následuje kapitola třetí, ve které si definujeme modální význam potenciální probabilitivní z koncepce Bohumila Zavadila. V návaznosti na to se věnujeme lexikálním a morfologickým prostředkům, které ve španělštině slouží k vyjádření uvedeného modálního významu. Z morfologických prostředků zmiňujeme epistémické užití futura a kondicionálu, tedy tzv. *futuro de conjetura* a *condicional de conjetura*. Z prostředků lexikálních uvádíme tzv. *adverbios de duda* a španělské modální perifráze, obě kategorie těchto lexikálních výrazů jsou relevantní pro praktickou část naší práce.

Čtvrtá kapitola se zabývá vyjadřováním pravděpodobnosti v češtině. Úvod kapitoly tvoří definice tzv. jistotní (pravděpodobnostní) modality, pojmu, který je v souvislosti s vyjadřováním pravděpodobnosti v češtině klíčový. Další část kapitoly se věnuje prostředkům, které jsou v češtině užívány za účelem vyjádření pravděpodobnosti. Mezi morfologické prostředky řadíme futurum ve své epistémické funkci a kondicionál, a také se vyjadřujeme k problematice slovesného vidu v češtině, zatímco jistotní predikáty, modální částice a modální slovesa řadí české gramatiky k prostředkům lexikálním.

Pátá kapitola je pro naši práci obzvlášť významná. Nejprve se věnujeme modálnímu významu tázacímu z koncepce Bohumila Zavadila. Následně si uvádíme, jak termín dubitativ vnímá španělská tradice, a posléze si určíme, jak na něj budeme v rámci této práce nahlížet my. Konstatujeme, že budeme vycházet z přístupu Kratochvílové a uvádíme příklady pro jednotlivé temporální významy dubitativních vět. V následující podkapitole se snažíme shrnout, jakým způsobem chápe dubitativ česká tradice a uvádíme několik typů dubitativních vět.

V šesté kapitole se věnujeme charakteristice použitého korpusu. Sedmou až desátou kapitolu tvoří korpusové analýzy, zaměřené na zjištění nejužívanějších českých protějšků španělských přímých a nepřímých dubitativních otázek v paradigmatu HABLARÉ

a HABRÉ HABLADO. K tomuto účelu používáme španělskou a českou část paralelního korpusu *InterCorp*. Každý typ překladu ilustrujeme konkrétními příklady.

V jedenácté kapitole prostřednictvím zpětné analýzy zjišťujeme, zda je probabilitivní funkce tvarů futura a kondicionálu skutečně nejčtetnějším způsobem překladu českých vět v dubitativu.

V poslední kapitole uvádíme obecnější závěry, ke kterým jsme dospěli na základě informací obsažených v teoretické části práce a výsledků korpusových analýz. Ty ukázaly, že nejčastějším způsobem překladu španělských dubitativních vět jsou prostředky morfologické.

## Resumen en español

El trabajo presentado se relaciona con el tema de dubitativo en español y sus equivalentes en checo. Está dividido en una parte teórica y otra práctica.

En el primer capítulo realizamos una introducción al tema aludido y describimos la bibliografía principal utilizada en esta obra. Además, formulamos una hipótesis respecto a los resultados esperados de los análisis. En la segunda parte nos dedicamos teóricamente al tema del modus, modalidad y los significados modales. Hemos mencionado dos interpretaciones de la modalidad: una de Bohumil Zavadil y otra de Frank Robert Palmer.

El tercer capítulo define el significado modal potencial probabilitivo, cuyo nombre proviene de la concepción de Bohumil Zavadil. Más adelante, introducimos ejemplos para los significados temporales del probabilitivo y nos centramos en los elementos léxicos y morfológicos que expresan el significado modal en cuestión en español. De los elementos morfológicos destacamos el uso epistémico del futuro y condicional, en otros términos, el futuro de conjetura y condicional de conjetura, los cuales forman parte clave de nuestro trabajo. En los elementos léxicos hemos incluido los adverbios de duda y las perífrasis modales que son relevantes para la parte analítica de esta obra.

El cuarto capítulo describe los posibles métodos de la expresión de la probabilidad en checo. En la introducción de este capítulo definimos el tema de la modalidad epistémica (en checo: *jistotní modalita*), un término que está vinculado con la expresión de la probabilidad en checo. Asimismo, nos dedicamos a los métodos que expresan probabilidad en la lengua checa. A los elementos morfológicos hemos incorporado el futuro en su función epistémica junto con el condicional, y hemos explicado la problemática del aspecto verbal en la lengua checa, mientras que *jistotní predikáty*, las partículas modales y los verbos modales representan los recursos léxicos. También introducimos ejemplos para cada elemento.

El quinto capítulo forma parte fundamental de esta obra. En primer lugar, nos ocupamos del significado modal interrogativo de la concepción de Bohumil Zavadil. Consecuentemente, comentamos cómo es percibido el dubitativo por la tradición lingüística española y cómo lo percibimos en este trabajo: adoptamos un enfoque de Kratochvílová e introducimos los ejemplos para todos los significados temporales de las oraciones dubitativas. Posteriormente, tratamos de resumir las interpretaciones checas de dubitativo y planteamos la tipología de las oraciones dubitativas checas. En el sexto capítulo caracterizamos el corpus paralelo utilizado en este trabajo.

Los capítulos siete, ocho, nueve y diez están reservados a la parte práctica de esta obra. Nos hemos enfocado en la identificación de los equivalentes checos de las preguntas dubitativas españolas que aparecen en los paradigmas HABLARÉ y HABRÉ HABLADO, analizando tanto las oraciones interrogativas directas como las oraciones interrogativas indirectas. A tal efecto usamos el corpus paralelo *InterCorp*, concretamente la parte española y la parte checa. Cabe destacar que hemos omitido los paradigmas HABLARÍA y HABRÍA HABLADO, dado su carácter multifuncional y la dificultad de identificar su función dubitativa.

En el capítulo siguiente hemos realizado un análisis, cuyo objeto es averiguar si la función dubitativa del uso probabilitivo del futuro y condicional es realmente la traducción más frecuente de las oraciones interrogativas dubitativas checas. Los resultados de este análisis demuestran que el equivalente más frecuente de las preguntas dubitativas checas es, como hemos presupuesto, el probabilitivo en su interpretación dubitativa.

En el último capítulo, gracias a las informaciones incluidas en la parte teórica y los resultados de los análisis del corpus, presentamos las conclusiones. Los análisis del corpus revelan que las oraciones dubitativas españolas son traducidas a la lengua checa con mayor frecuencia a través de los elementos morfológicos. Cabe señalar que, inicialmente, suponíamos que la traducción más utilizada del dubitativo español sería la traducción por los elementos léxicos.

## Seznam použité literatury

- ALARCOS LLORACH, Emilio. 1995. *Gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Calpe.
- BURÁŇOVÁ, Eva. 1979. Vztah mezi pravděpodobností, dispoziční a záměrovou modalitou. *Slovo a slovesnost*, vol. 40, núm. 2, s. 98-101.
- CVRČEK, Václav. 2015. *Mluvnice současné češtiny*. Praha: Karolinum.
- DANEŠ, František, HLAVSA, Zdeněk, GREPL, Miroslav a kol. 1987. *Mluvnice češtiny 3, Skladba*. Praha: Academia.
- GILI GAYA, Samuel. 1971. *Curso superior de sintaxis española*. La Habana: Instituto Cubano del Libro.
- ESCANDELL-VIDAL, Victoria. 2010. Futuro y evidencialidad. *Anuario de Lingüística Hispánica*, vol. 16, s. 9-34.
- KOMÁREK, Miroslav et al. 1986. *Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví*. Praha: Academia.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Dana. 2015. *Španělská modalita z pohledu vztahů mezi modálními významy*. [Disertační práce]. Praha: FF UK.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Dana. 2018. *Modality in Spanish and Combinations of Modal Meanings*. Praha: Karolinum.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Dana. 2019. The Spanish future tense and cognitive perspective. Tense, modality, evidentiality and the reflection of the grounding process. *Lingua* 230. Art. n. 102713.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Dana & Jiménez Juliá, Tomás. 2021. Epistemic future in Spanish and in Czech. *Studii Si Cercetari Lingvistice*, vol. 72, s. 3-19.
- LACA, Brenda. 2016. Variación y semántica de los tiempos verbales: El caso del futuro.
- MEYER, Roland. 2017. Deliberativní otázka. In: *CzechEncy: Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Eds. KARLÍK, Petr, NEKULA Marek, PLESKALOVÁ, Jana. Dostupné z: <[https://www.czechency.org/slovník/DELIBERATIVNÍ\\_OTÁZKA](https://www.czechency.org/slovník/DELIBERATIVNÍ_OTÁZKA)>.
- PALMER, Frank Robert. 1986. *Mood and Modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA – ASOCIACIÓN DE ACADEMIAS DE LA LENGUA ESPAÑOLA. 2009. *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Libros.
- ŠTÍCHA, František. 1995. Otázky predikátové: inference, implicitnost a explicitní výrazy ilokučních funkcí II. *Slovo a slovesnost*, vol. 56, núm. 3, s. 204-217.

- ŠTÍCHA, František, et al. 2013. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia.
- VATRICAN, A. O. 2021. Acercamiento al uso del condicional epistémico en español: tiempo, modalidad y enseñanza. *Revista Nebrija De Lingüística Aplicada a La Enseñanza De Lenguas*, vol. 11, núm. 36, s. 98–123.
- ZAVADIL, B. & ČERMÁK, P. 2010. *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*. Praha: Karolinum.
- ZAVADIL, B. 1980. *Kategorie modality ve španělštině*. Praha: Univerzita Karlova.

### **Citace korpusu**

- ČERMÁK, P. – VAVŘÍN, M.: Korpus InterCorp – španělština, verze 13 z 1. 11. 2020 [online]. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupné z: <<http://www.korpus.cz>>
- ROSEN, A. – VAVŘÍN, M. – ZASINA, A. J.: Korpus InterCorp – čeština, verze 13 z 1. 11. 2020 [online]. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupné z: <<http://www.korpus.cz>>
- Český národní korpus [online]. 2022a. [cit. 2022-05-05]  
Dostupné z: <<https://intercorp.korpus.cz>>
- Český národní korpus [online]. 2022b. Poslední revize 2022-04-01 [cit. 2022-05-05]  
Dostupné z: <<https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:intercorp>>